

Onrechtmatig verkregen bewijs en de Antigoon-leer

EEN MOGELIJKE INBREUK OP DE BELGISCHE
UITSLUITINGSREGEL EN HET RECHT OP EEN EERLIJK
PROCES?

JAMIE SAELEN

Bachelor in Business Management

Afstudeerrichting: Rechtspraktijk

Academiejaar 2024-2025

Campus Thomas More, Kleinhoefstraat 4, 2440 Geel

VOORWOORD

Als laatste onderdeel van mijn opleiding Bedrijfsmanagement, afstudeerrichting Rechtspraktijk aan Thomas More Kempen heb ik drie maanden stagegelopen op het onderzoekskabinet van onderzoeksrechter Franssens in de rechtbank van eerste aanleg in Antwerpen.

Mijn stage was een zeer unieke ervaring, waarvoor ik heel dankbaar ben. Ik wil mijn mentor, kabinetsgriffier Steff Bols, en ook onderzoeksrechter Franssens enorm bedanken om mij deze kans te hebben gegeven. De hoogtepunten van mijn stage: een bezoek aan het cellencomplex, een rondleiding door de gevangenis van Antwerpen en het bijwonen van een autopsie.

Ook alle andere collega's vanop het onderzoek wil ik bedanken om mij met open armen te hebben ontvangen en om al hun kennis en ervaringen met mij te willen delen. Tijdens mijn stage kreeg ik een uitzonderlijke inkijk in de werking van het gerechtelijk onderzoek en de vertrouwelijke processen achter strafdossiers. Dankzij het vertrouwen van mijn stageplek heb ik niet alleen juridische kennis opgedaan, maar ook inzicht verworven in de praktijk en het geheim van het onderzoek mogen ontdekken.

Mijn stagebegeleider, meneer Mees, wil ik bedanken voor de goede ondersteuning bij het schrijven van deze bachelorproef, evenals alle andere docenten van Thomas More binnen de opleiding Rechtspraktijk voor hun jarenlange inzet en kennisdeling.

In het bijzonder wil ik mijn ouders bedanken voor hun voortdurende steun en vertrouwen gedurende mijn opleiding. Zij maken het voor mij mogelijk en geven mij de kracht om mijn doelen na te streven en te bereiken. Hun betrokkenheid en aanmoediging hebben dan ook een belangrijke rol gespeeld in het bereiken van dit eindpunt.

Eveneens een dankwoord aan de mensen in mijn directe omgeving, wier aanmoediging en betrokkenheid een stille maar belangrijke rol hebben gespeeld.

Met deze stage en bachelorproef sluit ik een belangrijk hoofdstuk af en kijk ik vol vertrouwen uit naar de volgende stap in mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling.

SAMENVATTING

Om mijn opleiding te kunnen afronden, diende ik een bachelorproef te schrijven. Vanwege mijn grote interesse in het strafrecht en aansprakelijkheidsrecht ben ik opzoek gegaan naar een controversieel onderwerp dat binnen deze rechtstakken paste: de uitsluitingsregel van onrechtmatig bewijsmateriaal en de betrekking van de Antigoon-leer hierop.

Vroeger moest bewijsmateriaal dat op een onrechtmatige manier werd verkregen, uit de debatten worden geweerd. Het Antigoon-arrest bracht hier verandering in. Het Hof van Cassatie oordeelde dat als bewijsmateriaal onrechtmatig werd verkregen, maar het recht op een eerlijk proces niet wordt geschonden, dat specifieke bewijsmateriaal toch in acht mag worden genomen. Dat oordeel bracht veel ophef met zich mee. Juristen noemen het een witwasmachine en vrezen dat de Antigoon-leer toepassen, kan leiden tot een schending van fundamentele rechten. De Antigoon-leer gaat namelijk tegen de rechtsregels in. Het is de rechter die hier een subjectieve afweging gaat moeten maken.

Hoewel ik mijn stage op het onderzoek heb gedaan en mijn interesses voornamelijk bij het straf- en strafprocesrecht liggen, ben ik toch ook naar het burgerlijk recht gaan kijken. Ik heb het belang van een correcte bewijsvoering in beide rechtstakken onderzocht. In deze scriptie heb ik het over onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal: wat het is en wat de wet hierover zegt, hoe Antigoon is ontstaan, welke oplossing het biedt, hoe dit proces verloopt en welke rechtsregels er nageleefd moeten worden. En tot slot bekijken we ook de subjectieve afweging van de uitsluitingsregel en de Antigoon-doctrine met de eventuele gevolgen hiervan. De onderzoeksvraag van deze scriptie luidt: “Maakt de Antigoon-doctrine een inbreuk op de Belgische uitsluitingsregel van onrechtmatig verkregen bewijs en het recht op een eerlijk proces?”.

Met deze scriptie hoop ik u meer kennis te verschaffen over de Antigoon-doctrine en de nood aan een duidelijkere wettelijke basis en een meer uniforme toepassing. Dit om zowel het recht op een eerlijk proces als de effectiviteit van het strafrecht te waarborgen.

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD	3
SAMENVATTING	4
INHOUDSOPGAVE	5
INLEIDING	7
1 BEWIJS	8
1.1 Kernbegrippen binnen het bewijsrecht.....	8
1.1.1 Bewijslast	8
1.1.2 Bewijsvoering	9
1.1.3 Bewijswaarde	10
1.1.4 Bewijsstandaard.....	11
1.2 Bewijsmiddelen en hun juridische relevantie	12
1.2.1 Direct bewijs.....	12
1.2.1.1 <i>Getuigenverklaringen</i>	12
1.2.1.2 <i>Bekentenis</i>	12
1.2.1.3 <i>Eedaflegging</i>	13
1.2.2 Indirect bewijs	14
1.2.2.1 <i>Forensisch bewijs</i>	14
1.2.2.2 <i>Materieel bewijs</i>	14
1.2.3 Documentair bewijs.....	14
1.2.3.1 <i>Schriftelijke stukken</i>	14
1.2.3.2 <i>Elektronisch bewijs</i>	15
1.2.4 Expertgetuigenis	16
1.3 Het belang van bewijsmateriaal	16
1.4 De rol van de procureur des Konings en de onderzoeksrechter binnen het strafrecht	17
1.4.1 Daden van opsporing	18
1.4.2 Bijzondere Opsporing Methoden	19
1.4.2.1 <i>Observatie</i>	20
1.4.2.2 <i>Infiltratie</i>	21
1.4.2.3 <i>Burgerinfiltratie</i>	21
1.4.2.4 <i>Informantenwerking</i>	21
1.4.3 BOM-controle	21
2 ONRECHTMATIG VERKREGEN BEWIJS	23
2.1 Rechtspraak	23
2.2 Onwettig, onregelmatig of onrechtmatig	24
2.3 Soorten onrechtmatig verkregen bewijs.....	24
2.3.1 Materieel wetsvoorschrift	25
2.3.2 Formeel wetsvoorschrift	25
2.3.3 Algemeen rechtsbeginsel.....	26

3	UITSLUITINGSREGEL	28
3.1	Ontstaan van de exclusionary rule.....	28
3.2	Rechtspraak.....	29
3.3	Fruits of the poisonous tree.....	30
3.4	Buitenland.....	31
3.4.1	Duitsland.....	31
3.4.2	Verenigde Staten.....	32
4	CONTROLE OP DE REGELMATIGHEID VAN DE RECHTSPLEGING	34
4.1	Procedure zuivering der nietigheden.....	35
5	ANTIGOON-DOCTRINE	37
5.1	Antigoon-arrest.....	37
5.2	Antigoon-leer.....	38
5.3	Antigoon-toets binnen andere rechtstakken.....	39
5.3.1	Burgerlijk recht.....	39
5.3.1.1	<i>Hof van Cassatie 10 maart 2008</i>	39
5.3.1.2	<i>Hof van Cassatie 14 juni 2021</i>	40
5.3.2	Fiscaal recht.....	41
6	EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS	43
7	PUNT VAN DISCUSSIE	44
7.1	Rechtsstaatgedachte.....	44
7.2	Opinie van de Orde van de Vlaamse Balies.....	45
	BESLUIT	47
	LITERATUURLIJST	49
	BIJLAGE	53

INLEIDING

De Belgische bewijsuitsluitingsregel vindt zijn oorsprong in een arrest van 12 maart 1923 waarbij het Hof van Cassatie oordeelde dat onrechtmatig verkregen bewijs op geen enkele wijze mag bijdragen aan de strafvervolging. Deze regel werd bekend onder de term “exclusionary rule” en stelt dat alle onrechtmatig verkregen bewijselementen nietig moeten worden verklaard en uit de debatten geweerd. Doorheen de jaren evolueerde dit begrip dankzij de rechtspraak. Een zeker hoogtepunt werd bereikt in het arrest van 13 mei 1986, waar werd geoordeeld dat de uitsluitingsregel zonder onderscheid moet worden toegepast op de drie grote categorieën van onregelmatigheden. Sindsdien moet bewijs worden uitgesloten wanneer de verkrijging ervan een miskennis inhoudt van een materieel of formeel wettelijk voorschrift of als de bewijsvergaring in strijd is met een algemeen rechtsbeginsel. De uitsluitingsregel kende een vaste verankering in de rechtspraak en werd vervolgens steeds unaniem gerespecteerd door de hogere en lagere rechtscollages. Voor de beklaagden was er een succesvol cassatiemiddel geboren.

Op 14 oktober 2003 werd het bekende “Antigoon-arrest” gevelde door het Hof van Cassatie. Dit arrest moet zonder twijfel als het mijlpaalarrest bestempeld worden en zorgde voor een keerpunt wat de bewijsuitsluiting betreft. De vonnisrechter is niet langer verplicht om iedere onrechtmatigheid met uitsluiting te sanctioneren. De Cassatierechter legde hier wel drie beperkingen op. Het is de rechter die nu de subjectieve afweging gaat moeten maken en beslissen over het wel of niet uitsluiten van onrechtmatig verkregen bewijs. De rechtspraak bleef evolueren en de regels werden strikter. De toelaatbaarheid van het onrechtmatig bewijs was de regel geworden en de uitsluiting de uitzondering. Later zal het Hof van Cassatie ook duidelijk maken dat de toelaatbaarheid van het bewijs beoordeeld moet worden in het licht van de artikelen 6 E.V.R.M. en 14 I.V.B.P.R., die het recht op een eerlijk proces waarborgen. De Antigoon-revolutie is voltrokken en maakt nu het nieuwe regime uit.

Hoewel de Antigoon-leer vandaag het geldende toetsingskader vormt voor de toelaatbaarheid van onrechtmatig verkregen bewijs, is deze niet zonder controverse gebleven. Er wordt steeds vaker gepleit voor een herziening van dit regime, onder meer met het oog op de bescherming van fundamentele rechten en het vertrouwen in de rechtsstaat. Oorspronkelijk ontwikkeld binnen het strafrecht, heeft de Antigoon-leer inmiddels ook zijn intrede gemaakt binnen andere rechtstakken, zoals het fiscaal en burgerlijk recht, wat haar impact des te groter maakt. Deze bijdrage onderzoekt daarom niet enkel het ontstaan en de evolutie van de bewijsuitsluitingsregels, maar gaat ook dieper in op de kritiek, de toepassing in andere domeinen en de mogelijke toekomst van het bewijsrecht in België.¹

¹ VANDROMME S., 'Rechtspraak', *Vigiles / Tijdschrift voor politierecht* 2006/3, 105-109, <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/vigiles/2006-3-105-110.pdf>.

1 BEWIJS

Bewijs is datgene waaruit blijkt dat iets waar of juist is. Volgens Van Dale gaat het om een feit of redenering waaruit de juistheid van een bewering onweerlegbaar blijkt.² In het recht zorgt bewijs ervoor dat de rechter een beslissing wettig en overtuigend kan nemen. In het strafrecht kan bewijs de feiten aantonen waarvan de verdachte beschuldigd wordt. In het burgerlijk recht kan je met bewijs de rechtshandelingen of feiten aantonen waarvoor je iemand anders in rechte kan aanspreken of je kunt aantonen hiervan bevrijd te zijn.

De bewijsnood en de regels hier omtrent zijn niet voor alle rechtstakken hetzelfde. Iedere bewijstak heeft zijn eigen noden en dus ook eigen wetten. Toch is het altijd de rechter die de taak van waarheidsvinding draagt en het antwoord dient te zoeken op de vraag of er gevolg kan worden gegeven aan een beweerde juridische aanspraak.

Het recht op bewijs is namelijk een essentieel grondrecht dat voortvloeit uit het recht op een eerlijk proces en het recht op verdediging. Ieder individu heeft dus het recht om als eisende of verwerende partij, bewijsmateriaal voor te leggen. Er kan ook verzocht worden onderzoeksmaatregelen op te leggen, zodat er bewijsmateriaal verzameld kan worden. In het strafrecht zien we bijvoorbeeld dat een verdachte aan de onderzoeksrechter kan vragen om bepaalde zaken verder te onderzoeken, die mogelijks in zijn voordeel kunnen spelen. Het is de rechter die zal oordelen of het bewijsmateriaal waarover hij beschikt voldoende relevant is en of de verzochte onderzoeksmaatregelen gerechtvaardigd zijn. Ook de rechter zelf kan ambtshalve onderzoeksmaatregelen bevelen.

1.1 Kernbegrippen binnen het bewijsrecht

1.1.1 Bewijslast

De bewijslast of bewijsplicht is de verplichting die rust op iemand om bewijs te leveren. De mate van bewijslast kan variëren afhankelijk van het soort zaak en het rechtsstelsel.³

Burgerlijk recht

In het burgerlijk recht zijn alle partijen wettelijk gehouden om mee te werken aan de bewijsvoering. Dit principe zit vervat in artikel 8.6 van het Burgerlijk Wetboek.⁴ De partij die beweert een ander in rechte te kunnen aanspreken, zal dat moeten kunnen bewijzen. Maar ook de andere partij zal moeten kunnen aantonen dat hij of zij bevrijd is hiervan en dus niet aansprakelijk kan worden gesteld. Als beide partijen hebben

² "Bewijs", *Gratis woordenboek* | Van Dale Uitgevers, <https://www.vandale.nl/pages/gratis-woordenboek/bewijs>.

³ "Wat is bewijslast?", *Advocaat.be*, <https://www.advocaat.be/nl/woordenlijst/bewijslast-2>.

⁴ Art. 8.6 Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, BS 14 mei 2019.

meegewerkt aan de bewijsvoering, maar er nog steeds niet voldoende bewijs ter beschikking is, dan kan de rechter bepalen wie de bewijslast draagt. Bij twijfel zal de partij die de bewijslast draagt, in het ongelijk worden gesteld; zij draagt dan dus ook het bewijsrisico.⁵ Ook het Gerechtelijk Wetboek buigt zich in artikelen 870 - 1016 over de bewijsvoering. Artikel 870⁶ stelt dan ook dat iedere partij bewijs dient te leveren van de feiten die zij aanvoert.

Strafrecht

In het strafrecht rust de bewijslast op de vervolgende partij dat meestal het Openbaar Ministerie is. Bij overtredingen en wanbedrijven bestaat de mogelijkheid om als burgerlijke partij rechtstreeks een verdachte te dagvaarden. In zulke gevallen brengt de burgerlijke partij de strafrechtelijke vervolging op gang en zal deze ook het bewijsmateriaal moeten leveren.⁷

1.1.2 Bewijsvoering

In België geldt een vrije bewijsvoering. In principe mogen dus alle bewijsmiddelen in rechte worden aangewend.

Burgerlijk recht

In het burgerlijk recht is het bewijs een meer gereguleerd principe. Boek 8 van het Burgerlijk Wetboek behandelt het bewijs. Artikel 8.8⁸ stelt dat bewijs met alle bewijsmiddelen kan worden geleverd, tenzij de wet anders bepaalt. Artikel 8.9⁹ behandelt het gereguleerd bewijsstelsel. Rechtshandelingen waarvan de som of waarde gelijk is aan of hoger is dan 3500 euro moeten worden bewezen met een ondertekend geschrift. Rechtshandelingen met een bedrag of waarde lager dan 3500, alsook de eenzijdige rechtshandelingen, mogen in principe met alle bewijsmiddelen bewezen worden.

Belangrijk om te weten is dat het bewijsrecht van aanvullend recht is binnen het burgerlijk recht. Wanneer de wet niet uitdrukkelijk bepaald dat het wetsartikel een dwingend karakter heeft, dan kunnen de partijen in hun overeenkomst hiervan afwijken.

Strafrecht

⁵ Art. 8.4 Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, *BS* 14 mei 2019.

⁶ Art. 870 Gerechtelijk Wetboek 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.

⁷ "Een rechtstreekse dagvaarding voor een strafrechtbank", *Evocaat*, <https://www.evocaat.be/nl/themas/een-rechtstreekse-dagvaarding-voor-een-strafrechtbank>.

⁸ Art. 8.8 BW.

⁹ Art. 8.9 BW.

In het strafrecht geldt een vrij bewijsstelsel. Er is dus een onbeperkte keuze aan bewijsmiddelen en ook de rechter is volledig vrij in het beoordelen van de bewijswaarde van de aangevoerde bewijsmiddelen.

1.1.3 Bewijswaarde

Burgerlijk recht

De bewijswaarde is volgens artikel 8.1 14° Burgerlijk Wetboek¹⁰ de mate waarin een bewijselement de rechter overtuigt. De rechter zal moeten oordelen over het gewicht en de geloofwaardigheid van het bewijs. Hij kijkt naar de context, de authenticiteit en de relevantie ervan. Als de tegenpartij het bewijs betwist, dan kan aanvullend bewijs noodzakelijk zijn.¹¹ Daarnaast spreekt het vijftiende lid¹² nog over de wettelijke bewijswaarde en dat is wanneer de wet bepaalt in welke mate een bewijsmiddel bewijs oplevert en de rechter hier dus aan gebonden is. Bewijsmiddelen met een wettelijke bewijswaarde zijn een authentieke akte, een onderhandse akte, een gerechtelijke of buitengerechtelijke bekentenis en het wettelijk vermoeden. In de regel is de rechter vrij in de beoordeling van de bewijswaarde van elk bewijsmiddel, tenzij dit dus in de wet bepaald is, dan hebben we het over de bewijskracht.

Strafrecht

Binnen het strafrecht hebben processen-verbaal een belangrijke functie, daarom is het belangrijk om hier even dieper op in te gaan. Een strafdossier bestaat namelijk grotendeels uit verschillende pv's die dienen als bewijslevering. Verbalisanten onderzoeken de feiten, waarvan mogelijks iemand verdacht wordt, en gaan de gevonden gegevens verzamelen en vastleggen in een proces-verbaal dat daarna doorgegeven wordt aan het Openbaar Ministerie.

De bewijswaarde die de wet toekent aan een proces-verbaal verschilt afhankelijk van de concrete situatie. Ze kunnen een wettelijke bewijswaarde hebben, maar ze kunnen ook als loutere inlichting dienen en dan is de rechter dus niet gebonden. In sommige gevallen wordt een proces-verbaal met als bewijswaarde "tot bewijs van het tegendeel" aangemerkt.¹³ Deze vorm werd gedefinieerd in het Wetboek van Strafvordering en de Wegverkeerswet.

¹⁰ Art. 8.1, veertiende lid Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, BS 14 mei 2019.

¹¹ "Is aanvullend bewijs nodig in civiele zaken zonder getuigen?", *Pro Deo Advocaat* 26 maart 2025, <https://pro-deo-advocaten.com/is-aanvullend-bewijs-nodig-in-civiele-zaken-zonder-getuigen/>.

¹² Art. 8.1 vijftiende lid BW.

¹³ "Wat is de bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel van een proces-verbaal (PV)?", *Wanted Law* 18 april 2021, <https://www.wanted.law/nl/Most-Wanted/Wanted-Wiki/Wiki/Id/24568/Wat-is-de-bewijswaarde-tot-bewijs-van-het-tegendeel-van-een-proces-verbaal-PV>.

Artikel 154 Sv:¹⁴

“De overtredingen worden bewezen hetzij door processen-verbaal of verslagen, hetzij door getuigen bij ontstentenis van verslagen en processen-verbaal of tot staving ervan.

Niemand wordt, op straffe van nietigheid, toegelaten om door getuigen bewijs te leveren boven of tegen de inhoud van de processen-verbaal of verslagen van de officieren van politie aan wie de wet bevoegdheid verleent om wanbedrijven of overtredingen vast te stellen zolang er geen betichting van valsheid is. De processen-verbaal en verslagen daarentegen, opgemaakt door agenten, aangestelden of officieren aan wie de wet niet het recht verleent om geloofd te worden zolang er geen betichting van valsheid is, kunnen bestreden worden met tegenbewijzen, hetzij door geschrift, hetzij door getuigen, indien de rechtbank het geraden oordeelt ze toe te laten.”

Artikel 62 Wegverkeerswet:¹⁵

“De overheidspersonen die door de Koning worden aangewezen om toezicht te houden op de naleving van deze wet en haar uitvoeringsbesluiten, stellen de overtredingen vast door processen-verbaal die bewijskracht hebben zolang het tegendeel niet is bewezen.”

Pv's met een bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel zijn dus bindend. Bewijs van het tegendeel is dus wel mogelijk en kan met alle middelen van recht geleverd worden. Het gaat hier wel enkel om aanvankelijke pv's die de vaststelling van een misdrijf bevatten. Deze bewijswaarde geldt dus niet voor de aanvullende pv's die later verstrekte gegevens inhouden en ook niet in geval van misdaden.

1.1.4 Bewijsstandaard

In tegenstelling tot de bewijswaarde kijkt de bewijsstandaard naar het rechtsfeit zelf. De bewijsstandaard zal variëren naarmate de ernst van de rechtshandeling of het rechtsfeit dat dient bewezen te worden. Het gaat over de mate waarin de rechter ervan overtuigd dient te zijn dat de handeling daadwerkelijk heeft plaatsgevonden en het als bewezen kan en zal beschouwen.

Burgerlijk recht

Voor het burgerlijk recht is het uitgangspunt dat het bewijs met een redelijke mate van zekerheid dient te worden geleverd. Een overwicht aan bewijs is dus voldoende. De eiser moet kunnen aantonen dat zijn bewering waarschijnlijker juist is dan niet.

Strafrecht

Binnen het strafrecht geldt het principe “buiten redelijke twijfel” dat wil dus zeggen dat het aangevoerde bewijs zo overtuigend moet zijn dat er geen twijfel meer bestaat

¹⁴ Art. 154 Wetboek van strafvordering 17 november 1808, BS 29 november 1808.

¹⁵ Art. 62 Wet 16 maart 1968 betreffende de politie over het wegverkeer, BS 27 maart 1968.

over de schuld. Dat is de hoogste standaard van het bewijs en moet voorkomen dat iemand die onschuldig is, veroordeeld zouden worden voor een misdrijf die hij niet heeft begaan.¹⁶

1.2 Bewijsmiddelen en hun juridische relevantie

1.2.1 Direct bewijs

1.2.1.1 Getuigenverklaringen

Een getuige heeft iets gezien, gehoord of waargenomen dat mogelijks kan wijzen op een misdrijf dat heeft plaatsgevonden of de voorbereiding ervan. Het is ook mogelijk dat een getuige iemand kent die met de feiten te maken heeft. Als je getuige bent van zulke feiten, dan kun je je aanmelden. Dat kan belangrijk zijn voor het onderzoek. Getuigen van misdrijven tegen mensen, tegen eigendommen of tegen de openbare veiligheid zijn wettelijk verplicht om zich aan te melden.¹⁷ Later zullen ze verhoord worden door de politie, door magistraten van het parket of door de onderzoeksrechter. Voor de rechtbank getuigen gedurende een proces is ook mogelijk. Iemand die opgeroepen wordt om te getuigen is ook effectief verplicht om dat te doen, anders kan er een sanctie worden opgelegd.¹⁸ Een getuigenis kan namelijk cruciaal zijn bij het vaststellen van de waarheid of kan meer inzicht geven binnen het onderzoek.

Artikel 6 van het EVRM geeft het recht op een eerlijk proces. Paragraaf 3¹⁹ kent dan ook het recht toe om de getuigen te ondervragen. De regels voor het getuigenverhoor zitten vervat in artikel 915-961 van het Gerechtelijk Wetboek²⁰. Artikelen 961/1-961/3 Gerechtelijk wetboek²¹ voorzien dan nog in de regels voor de schriftelijke getuigenverklaring.

1.2.1.2 Bekentenis

Als een verdachte zijn schuld bekent dan geeft hij zelf aan dat hij schuldig is aan het plegen van een misdrijf. De bekentenis vormt dan het bewijs. Om geldig te zijn, moet

¹⁶ "Welke bewijzen zijn vereist in het strafrecht? Ontdek meer!", *Pro Deo Advocaat* 27 november 2024, <https://pro-deo-advocaten.com/welke-bewijzen-zijn-vereist-in-het-strafrecht-ontdek-meer/>.

¹⁷ "Wat te doen als getuige", *Openbaar Ministerie*, <https://www.om-mp.be/nl/wat-te-doen/getuige>.

¹⁸ "Weigering of onmogelijkheid", *Federale overheidsdienst Justitie*, https://justitie.belgium.be/nl/wat_moet_u_doen_als/getuige/weigering_of_onmogelijkheid.

¹⁹ Art. 6 §3 Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, BS 19 augustus 1955.

²⁰ Art. 915-961 Ger. W.

²¹ Art. 961/1-961/3 Ger. W.

de bekentenis wel vrijwillig en rechtmatig zijn. Omdat het risico bestaat dat iemand een valse bekentenis zou afleggen, zal aanvullend bewijs steeds noodzakelijk zijn. Een loutere bekentenis is dus niet voldoende.

Binnen het Burgerlijk Wetboek wordt de bekentenis als bewijsmiddel erkend en geregeld in artikelen 8.30 - 8.32²². Een bekentenis kan gerechtelijk of buitengerechtelijk zijn, het kan uitdrukkelijk of stilzwijgend worden verkregen en al dan niet intentioneel. Ook binnen het strafrecht zijn deze vormen van een bekentenis van toepassing. Een gerechtelijke bekentenis vindt plaats wanneer een verdachte in rechte zijn schuld bekent tijdens een procedure. Een buitengerechtelijke bekentenis gebeurt buiten de rechtbank zoals bij een politieverhoor. Wanneer een bekentenis niet uitdrukkelijk wordt gegeven, dan kan het wel nog afgeleid worden uit bepaalde gedragingen, dan wordt het op stilzwijgende manier verkregen. Als een verdachte zich bijvoorbeeld verspreekt en op deze manier bekend, dan had hij niet de intentie. Het gaat pas om een intentionele bekentenis als hij echt bewust een gedraging stelt met de bedoeling de feiten te bekennen. Binnen het burgerlijk recht kan een buitengerechtelijke bekentenis voortvloeien uit het gedrag van een van de partijen, zoals het uitvoeren van een contract.

De wettelijke bewijswaarde van de bekentenis speelt hier een grote rol en werd opgenomen in artikel 8.32 BW:

De bekentenis is onherroepelijk, behalve in geval van dwaling omtrent de feiten, of in geval van iedere andere nietigheidgrond.

Zij levert een bewijs op tegen hij die de bekentenis gedaan heeft, tenzij zij niet oprecht is.

De samengestelde bekentenis is onsplitsbaar, tenzij een van de onderdelen ervan vals, onwaarschijnlijk of in tegenspraak is met het andere onderdeel. In dat geval mag elk onderdeel worden ingeroepen, onafhankelijk van het andere.

Een bekentenis is dus meestal een bindend bewijs tegen hij die bekende, maar de bekentenis mag niet onoprecht worden gegeven, bijvoorbeeld onder dwang of bedreigingen. Er mag ook geen sprake zijn van mogelijke dwaling op het moment van bekennen en de bekentenis moet volledig waar zijn.

1.2.1.3 Eedaflegging

Een eed is een plechtige belofte, waarbij iemand zweert dat hij of zij de waarheid spreekt of een taak naar eer en geweten zal uitvoeren. Meestal wordt de eed afgelegd voor een rechter of een overheidsinstantie en dient deze vooral als vertrouwensgarantie. Een getuige kan bijvoorbeeld een getuigenis afleggen onder ede. Bij een getuigenis zal een verklaring onder ede meer gewicht hebben, dan een verklaring zonder eed. Toch blijft het de rechter die dan zal oordelen over de geloofwaardigheid.

In burgerlijke geschillen kan de eed door de ene partij aan de andere worden opgedragen of door de rechter ambtshalve worden opgelegd. De rechter kan dus een partij verzoeken om een eed af te leggen dat een bepaald feit waar is. Dit heet

²² Art. 8.30-8.32 BW.

een “beslissende eed”. Een beslissende eed kan dienen als volledig bewijs van het betwiste feit en kan ook niet meer worden tegengesproken door de andere partij. Indien een partij weigert om de eed af te leggen, dan kan dit worden geïnterpreteerd in zijn nadeel.

De regeling omtrent de eedaflegging en de bewijswaarde hiervan werd opgenomen in artikelen 8.33 - 8.39 BW²³. Liegen onder ede, ook wel meined, is een strafbaar feit. De bestraffing hiervan is terug te vinden in artikelen 215 - 226 Sw²⁴. Valse getuigenissen en meined kunnen in zowel criminele zaken, correctionele zaken, politiezaken en burgerlijke zaken, bestraft worden met een gevangenisstraf.

1.2.2 Indirect bewijs

1.2.2.1 Forensisch bewijs

Tijdens een forensisch onderzoek gaat er met wetenschappelijke technieken gezocht worden naar aanwijzingen. Verdachten kunnen dan mogelijks aan de plaats delict gekoppeld worden aan de hand van bijvoorbeeld vingerafdrukken. Voorbeelden van forensisch bewijs zijn DNA, resultaten van ballistisch onderzoek en schoenafdrukken.²⁵ Het gaat vaak om een objectief en betrouwbaar bewijsmiddel.

1.2.2.2 Materieel bewijs

Onder het materieel bewijs vallen fysieke voorwerpen die gelinkt zijn aan het misdrijf zoals wapens, kleding, gestolen goederen en dergelijke. De bewijswaarde is afhankelijk van de context en de manier waarop ze werden verzameld. Het is van groot belang dat de inbeslagname op rechtmatige wijze gebeurt. Zo dient er bijvoorbeeld rekening te worden gehouden met de regels en voorwaarden voor het voeren van een huiszoeking.

Voorwerpen die op onrechtmatige wijze werden verzameld, worden in principe uitgesloten. Een concreet voorbeeld is het vinden van het moordwapen tijdens een huiszoeking die plaatsvond zonder toestemming of zonder huiszoekingsmandaat.

1.2.3 Documentair bewijs

1.2.3.1 Schriftelijke stukken

Onder het schriftelijk bewijs vallen verschillende vormen van geschriften zoals brieven, contracten, e-mails en ook berichten. Doormiddel van een geschrift kan diegene die iets beweert, aantonen dat er een rechtshandeling heeft plaatsgevonden, zoals het sluiten van een overeenkomst. Ook in het strafrecht

²³ Art. 8.33-8.39 Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, BS 14 mei 2019.

²⁴ Art. 215-226 Strafwetboek 8 juni 1867, BS 9 juni 1867.

²⁵ "Welke bewijzen zijn vereist in het strafrecht?", *supra* vn. 16.

hebben schriftelijke stukken een belangrijke functie. Ze kunnen namelijk als bewijs dienen om een misdrijf aan te tonen.

Wel dient er rekening gehouden te worden met het briefgeheim. De wet voorziet namelijk in de bescherming van poststukken. Het is strafbaar om post, geadresseerd aan een ander, achter te houden of te openen. Deze wet is opgenomen in artikel 29 van de Grondwet.²⁶ Het briefgeheim is onschendbaar en de wet bepaalt welke agenten verantwoordelijk zijn voor de schending van het geheim der aan de post toevertrouwde brieven. Artikel 460 van het Strafwetboek²⁷ voorziet in een gevangenisstraf en een geldboete voor het opzettelijk wegmaken of openen van een brief om het geheim ervan te schenden.

Het Burgerlijk Wetboek maakt dan nog een onderscheid tussen authentieke- en onderhandse aktes. Een authentieke akte, opgenomen in artikelen 8.15 – 8.17 BW²⁸, is een officieel document dat wordt opgesteld door een openbare ambtenaar die daartoe bevoegd is, zoals een notaris of een gerechtsdeurwaarder. Zo'n akte zal ook aan bepaalde vormvereisten moeten voldoen. Een authentieke akte is een volledig bindend bewijs en heeft een uitvoerbare titel, waarvan niet kan worden afgeweken. Het is afdwingbaar tegenover iedereen, ook derden. Voor bepaalde overeenkomsten is het laten opstellen van een authentieke akte zelfs verplicht.

Een onderhandse akte daarentegen is een schriftelijke overeenkomst die partijen zelf onderling hebben opgesteld en ondertekend. Dit bewijsmiddel wordt geregeld in artikelen 8.18 - 8.22 BW²⁹. De bewijskracht geldt alleen tussen de partijen van de overeenkomst, het is dus niet afdwingbaar tegenover derden. Er bestaat wel de mogelijkheid om de akte te laten registreren. Bij het sluiten van een overeenkomst kunnen de partijen best voorzien in een schriftelijke overeenkomst als bewijs, al dan niet authentiek. Een overeenkomst legt een partij de verplichting op om een handeling te stellen. Een loutere mondelinge overeenkomst is achteraf moeilijk te bewijzen.

1.2.3.2 Elektronisch bewijs

In de huidige samenleving wordt er voornamelijk technologie gebruikt om een misdrijf te plannen en te plegen. Met elektronisch bewijsmateriaal worden digitale gegevens bedoeld zoals informatie van telefoons, computers en andere elektronische apparaten die verband houden met een misdrijf of rechtshandeling. Sms-berichten en e-mails zijn bijvoorbeeld een hybride vorm van bewijs, doordat ze schriftelijk zijn qua inhoud en elektronisch qua drager en opslag. Ze kunnen dus in beide categorieën, schriftelijk en elektronisch, worden opgenomen.

²⁶ Art. 29 Gecoördineerde Grondwet 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.

²⁷ Art. 460 Sw.

²⁸ Art. 8.15-8.17 BW.

²⁹ Art. 8.18-8.22 Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, *BS* 14 mei 2019.

Dankzij elektronisch bewijsmateriaal is het mogelijk om verdachten op te sporen en te veroordelen.³⁰ Tijdens het verhoor kan de onderzoeksrechter de verdachte bijvoorbeeld vragen om de code van zijn gsm-toestel. Indien hij dit weigert, dan kan hij hier later een extra sanctie voor worden opgelegd. De rechter beschikt dan nog steeds over de mogelijkheid om opdracht te geven tot uitlezing van het toestel.

Ook elektronische apparaten die een misdrijf of een rechtshandeling documenteren of vastleggen zoals, camera's en geluidsapparatuur, vallen onder het elektronische bewijs. Het is van uiterst belang dat elektronisch bewijs op rechtmatig wijze wordt verkregen, anders kan dit een schending van het recht op privacy uitmaken. Het heimelijk filmen of opnemen van iemand is dan ook verboden.

Het briefgeheim is ook van toepassing bij digitale communicatie. Artikel 314bis Strafwetboek³¹ voorziet specifiek in de bestraffing van misdrijven betreffende het geheim van communicatie en privégegevens van een informaticasysteem.

1.2.4 Expertgetuigenis

Expertgetuigenissen zijn verklaringen van deskundigen die gespecialiseerd zijn in een bepaald vakgebied. Een deskundigen kan aangesteld worden en de opdracht krijgen om iets te onderzoeken. De aanstelling gebeurt via de onderzoeksrechter of op vordering van het parket of één van de partijen. Zo zal er bij een verdacht overlijden altijd een autopsie plaatsvinden. Het rapport met de resultaten is dan een voorbeeld van een expertgetuigenis. Het gaat om objectieve verklaringen die doorslaggevend kunnen zijn binnen het onderzoek.

1.3 Het belang van bewijsmateriaal

In het Belgisch strafrecht geldt het vermoeden van onschuld, ook wel onschuldpresumptie of "presumptio innocentiae". Dit rechtsbeginsel zit vervat in artikel 6.2 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens³² en wordt omschreven als volgt: "eenieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, wordt voor onschuldig gehouden tot zijn schuld volgens de wet bewezen wordt"³³. De verdachte of in verdenkinggestelde hoeft zijn onschuld niet te bewijzen. Het is de openbare aanklager of de burgerlijke partij die de bewijslast draagt en dus bewijs dient te verzamelen om de vermoedens van schuld te kunnen aantonen. Het is de

³⁰ "Betere toegang tot elektronisch bewijsmateriaal in strafzaken", *Europese Raad - Raad van de Europese Unie 11 januari 2024*, <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/e-evidence/>.

³¹ Art. 314bis Sw.

³² Art. 6.2 EVRM.

³³ "Praesumptio innocentiae", *Advocatenkantoor Elfri.be 28 juni 2022*, <https://www.elfri.be/artikel/praesumptio-innocentiae>.

rechter die gaat moeten oordelen of er voldoende overtuigend bewijs bestaat om te kunnen spreken van schuld.³⁴

In het Belgische recht bestaat ook het Latijnse adagium “actori incumbit probatio”: hij die iets beweert, dient dit te bewijzen. In het burgerlijk recht zijn alle partijen gehouden om mee te werken aan de bewijsvoering. Dat staat beschreven in artikel 8.4 van het Burgerlijk Wetboek³⁵. Hij die meent een ander in rechte te kunnen aanspreken, moet de rechtshandelingen of feiten bewijzen die daaraan ten grondslag liggen. Hij die beweert bevrijd te zijn, moet de rechtshandelingen of feiten bewijzen die zijn bewering ondersteunen.

1.4 De rol van de procureur des Konings en de onderzoeksrechter binnen het strafrecht

Wanneer er sprake is van een misdrijf of er elementen zijn die daarop wijzen, dan zal de procureur des Konings een opsporingsonderzoek opstarten. Hij kan een onderzoeksrechter vorderen en dan verandert het opsporingsonderzoek in een gerechtelijk onderzoek. Verschillende onderzoekshandelingen worden gesteld om bewijs te kunnen verzamelen. Als er een verdachte aan het licht komt, dan worden de elementen à charge en à décharge onderzocht, namelijk de elementen die in het voordeel zijn van de verdachte en de elementen die in zijn nadeel zijn.³⁶ Er wordt gezocht naar aanwijzingen, naar bewijzen, die zijn mogelijke schuld kunnen aanduiden.

Een strafprocedure kan op verschillende manieren worden opgestart. Wanneer de politie een misdrijf vaststelt, zal er een proces-verbaal worden opgesteld dat naar het parket wordt gestuurd. In bepaalde gevallen zal de procureur des Konings zelf ter plaatse komen. Ook een particulier zelf kan klacht indienen bij de politie of bij het parket. Het opsporingsonderzoek wordt dus opgestart. Naast het voeren van een onderzoek kan de procureur ook zelf beslissen om de zaak te seponeren of een minnelijke schikking op te leggen. Wanneer hij het misdrijf als minder ernstig beschouwt of het misdrijf mogelijks al verjaard is, dan kan hij het opsporingsonderzoek sluiten zonder vervolging in te stellen. Bij een minnelijke schikking zal de verdachte een geldbedrag betalen aan het slachtoffer of aan de staat, ook dan wordt de zaak niet verder vervolgd. Wanneer het tijdens het opsporingsonderzoek blijkt dat er nood is aan ingrijpende onderzoeksmaatregelen, waarvoor de procureur niet is bevoegd, dan zal hij een onderzoeksrechter vorderen.

De onderzoeksrechter leidt een gerechtelijk onderzoek. Het is de procureur des Konings die een gerechtelijk onderzoek kan vorderen of het slachtoffer zelf aan de hand van een burgerlijke partijstelling. De procureur des Konings kan, tijdens zijn

³⁴ "Vermoeden van onschuld", *Advocaat.be*, <https://www.advocaat.be/nl/woordenlijst/vermoeden-van-onschuld>.

³⁵ Art. 8.4 BW.

³⁶ "De onderzoeksrechter", *Hoven & Rechtbanken*, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/personen-in-de-rechtbank/zittende-magistraten/de-onderzoeksrechter>.

opsporingsonderzoek, de onderzoeksrechter ook vragen om een mini-instructie. Een mini-instructie biedt de mogelijkheid om dwangmaatregelen, zoals een telefoontap toe te staan en uit te voeren zonder het moeten opstarten van een gerechtelijk onderzoek. Dit staat omschreven in artikel 28septies Sv.³⁷ Enkel de onderzoeksrechter beschikt over de bevoegdheid om een dwangmaatregel op te leggen.

Wanneer de onderzoeksrechter van mening is dat al het mogelijke werd onderzocht, dan zal hij het onderzoek afsluiten en het strafdossier overmaken aan het Parket. Het is de procureur die dan een eindvordering zal stellen. Pas daarna zal de raadkamer beslissen naar welke rechtbank het dossier verwezen wordt of hij zal de inverdenkinggestelde buiten vervolging stellen. De onderzoeksrechter zelf zal nooit mogen oordelen over de gegrondheid van de tegen een individu ingestelde strafvordering.

Gedurende het vooronderzoek zullen de raadsheren van de inverdenkinggestelde al opzoek gaan naar mogelijke procedurefouten. Een concreet voorbeeld hiervan is de verdere handhaving van de voorhechtenis. Wanneer een inverdenkinggestelde in voorhechtenis zit, dan zal hij iedere maand of iedere twee maanden voor de raadkamer moeten verschijnen. De raadkamer zal dan gaan oordelen of de voorhechtenis al dan niet gehandhaafd wordt. Wanneer de inverdenkinggestelde niet tijdig wordt opgeroepen om te verschijnen, dan kan dat de vrijlating tot gevolg hebben en dan zal hij niet meer vervolgd kunnen worden voor de feiten waarvan hij mogelijk werd verdacht.

De procureur des Konings en de onderzoeksrechter zijn gedurende hun onderzoek gehouden aan het strikt naleven van de rechtsregels en voorwaarden die de wet oplegt.

1.4.1 Daden van opsporing

Zoals hierboven al weergegeven, zijn het dus de onderzoeksrechter en de procureur des Konings die bevoegd zijn met het stellen van onderzoeks-daden gedurende hun opsporings- of gerechtelijk onderzoek. Door het uitvoeren van verschillende onderzoeksmethoden en het toepassen van verscheidene technieken kunnen gepleegde misdrijven worden onderzocht en kan er bewijsmateriaal verzameld worden. Elke handeling die door een bevoegd persoon wordt verricht binnenin een strafdossier wordt gezien als een daad van onderzoek, dit is dus niet altijd met het oog op het verzamelen van bewijsmateriaal. Zo is de vrijheidsberoving ook een daad van onderzoek die strikt geregeld is in de wet. Het is belangrijk dat iedere handeling op rechtmatige wijze wordt uitgevoerd, zodat het bewijs dat hier mogelijk uit voort vloeit later niet als onrechtmatig kan worden beschouwd.

Mogelijke onderzoeksmethoden zijn het voeren van een huiszoeking, verhoren van verdachten en getuigen, inwinnen van bankgegevens en DNA-gegevens en het direct afluisteren. Er bestaan meerdere methoden en hoewel sommige van deze

³⁷ Art. 28septies Sv.

handelingen wel een wettelijke basis hebben, werd er in de wetgeving geen overzicht opgenomen.

Niet iedereen is bevoegd tot het opleggen of uitvoeren van deze technieken. Aan iedere opsporingsdaad zijn andere regels verbonden. Strikte naleving van deze regels is noodzakelijk, alsook een uiteengezette motivering wanneer dit vereist is. Alle stukken zoals de machtiging en de resultaten, dienen aan het strafdossier te worden gevoegd.

Ter illustratie geef ik graag de voorwaarden voor een gerechtelijke huiszoeking weer. In België is de woning onschendbaar³⁸, wat dus wil zeggen dat een huiszoeking slecht in bepaalde gevallen is toegelaten. Het niet naleven van deze voorwaarden kan een schending van artikel 15 van de Grondwet³⁹ en artikel 8.1 EVRM⁴⁰ inhouden:

- een huiszoeking kan enkel plaatsvinden tussen 5 uur s' morgens en 9 uur 's avonds;
- toestemming van de bewoner of bevel van de onderzoeksrechter is vereist;
- in geval van bevel van een onderzoeksrechter, moet het mandaat voldoen aan de voorwaarden van legaliteit, proportionaliteit en legitimiteit.

Een huiszoeking kan bevolen worden bij alle soorten van misdrijf. Daarnaast is de plaats van huiszoeking niet beperkt tot de woning van de verdachte, maar ook tot andere woningen. De bescherming die het EVRM biedt is enkel van toepassing op de plaatsen waar de betrokkene zijn recht op privacy of zijn professionele activiteiten uitoefent. Tenslotte gelden er ook nog andere regels bij betrapting op heterdaad.

Wanneer er bewijs werd verzameld tijdens het voeren van een huiszoeking, maar er werd niet voldaan aan deze voorwaarden, dan werd het bewijs dus onrechtmatig verkregen. De rechter zal dan moeten oordelen over het al dan niet uitsluiten ervan, aangezien een formeel wetsvoorschrift geschonden werd en er een inbreuk wordt gemaakt op een fundamenteel rechtsbeginsel.

1.4.2 Bijzondere Opsporing Methoden

De bijzondere opsporingsmethoden (hierna: "BOM") is een belangrijk onderwerp om te behandelen binnen deze scriptie, vanwege de complexiteit en vertrouwelijkheid bij het gebruik van deze technieken. Strikte regels werden opgelegd om deze onderzoekstechnieken te rechtvaardigen.

Bijzondere opsporingsmethoden zijn bepaalde technieken die gebruikt kunnen worden om strafbare feiten te onderzoeken. Ze worden in het kader van een

³⁸ SWENNEN J., "De paradox van de huiszoeking met toestemming", *GEVACO Advocaten 21 juni 2021*, <https://advocatenbureau-gevaco.be/de-paradox-van-de-huiszoeking-met-toestemming/>.

³⁹ Art. 15 Gw.

⁴⁰ Art. 8.1 EVRM.

opsporingsonderzoek of een gerechtelijk onderzoek aangewend “met als doel het vervolgen van daders van misdrijven, het opsporen, verzamelen, registreren en verwerken van gegevens en inlichtingen op grond van ernstige aanwijzingen van te plegen of reeds gepleegde, al dan niet aan het licht gebrachte strafbare feiten”. Onder deze methoden vallen de stelselmatige observatie, de infiltratie, de burgerinfiltratie en de informantenwerking, welke hoofdzakelijk worden geregeld in artikelen 47ter - 47undecies Wetboek van Strafvordering⁴¹. Deze wetsartikelen omvatten de begripsomschrijvingen van de verschillende technieken, alsook de voorwaarden waaraan moet worden voldaan bij de toepassingen ervan. Een legitieme toepassing is noodzakelijk om onrechtmatigheden te voorkomen.

Deze technieken kunnen toegepast worden in het kader van een opsporingsonderzoek of een gerechtelijk onderzoek onder de controle van het openbaar ministerie. Ze kunnen opgelegd worden bij onderzoeken naar ernstige misdrijven, waarbij gewone daden van onderzoek onvoldoende aan het licht brengen of wanneer de identiteit en de veiligheid van de politieambtenaren volledig afgeschermd moet blijven. Om de opsporingsmethoden te kunnen toepassen moet er getoetst worden aan de subsidiariteits- en proportionaliteitseis. Het toepassen van de technieken moet noodzakelijk zijn om het onderzoek met succes te kunnen uitvoeren en het moet blijken dat andere middelen van onderzoeken niet zouden volstaan. Het moet ook proportioneel zijn, wat wil zeggen dat de gebruikte techniek evenredig moet zijn met de zwaarte van het misdrijf. Er moeten vooraf ook al sterke aanwijzingen bestaan dat er zich strafbare handelingen hebben voorgedaan of zullen voordoen.⁴² Daarnaast geldt er ook een verbod van provocatie. De politieambtenaar mag bij het uitvoeren van een bijzondere opsporingsmethode, de verdachte niet aanzetten tot het plegen van strafbare feiten waarvoor hij niet reeds op voorhand de intentie had om ze te begaan. De politieambtenaren mogen bij de uitvoering een misdrijf begaan indien dit strikt noodzakelijk is voor het slagen van de opdracht of voor de veiligheid van henzelf of anderen. Hiervoor is wel een voorafgaand uitdrukkelijk akkoord van de procureur des Konings nodig. De feiten moeten ook evenredig zijn met het doel van de operatie en niet ernstiger zijn dan de feiten waarop het onderzoek gericht is. In zulke gevallen geldt een strafuitsluitingsgrond.

Een overzicht van de bijzondere opsporingstechnieken:

1.4.2.1 Observatie

De observatie is het stelselmatig waarnemen van personen hun gedrag of aanwezigheid, van zaken, plaatsen of gebeurtenissen, door een politieambtenaar. Een verdachte kan worden geobserveerd, maar ook de personen die hem onderdak bieden of personen met wie hij vaak omgaat. Het verschil met een gewone observatie is dat er hier een bepaald systeem moet worden gehanteerd, namelijk:

⁴¹ Art. 47ter-47undecies Sv.

⁴² BERKMOES H. en DELMULLE J., 'DE BIJZONDERE OPSPORINGSMETHODEN EN ENIGE ANDERE ONDERZOEKSMETHODEN (I)', *Vigiles / Tijdschrift voor politierecht* 2004/2, 40-63.

- een observatie van meer dan vijf opeenvolgende dagen of meer dan vijf niet-opeenvolgende dagen gespreid over een periode van een maand of
- een observatie waarbij technische hulpmiddelen worden aangewend of
- een observatie met een internationaal karakter of
- een observatie uitgevoerd door de gespecialiseerde eenheden van de federale politie

1.4.2.2 Infiltratie

Bij een infiltratie gaat een politieambtenaar infiltreren in het criminele milieu. Hij gaat onder een fictieve identiteit contact onderhouden met mogelijke verdachten.

De onderzoeksrechter zou ook bepaalde politionele onderzoekstechnieken kunnen machtigen indien dit noodzakelijk zou zijn om de infiltratie met succes te verwezenlijken. Deze technieken dienen als ondersteuning van de infiltratie en kunnen niet afzonderlijk worden aangewend. Onder de politionele technieken vallen de pseudokoop, de vertrouwenskoop, de testkoop, de pseudo-verkoop, de vertrouwensverkoop, de gecontroleerde aflevering, de gecontroleerde doorlevering en de frontstore. Binnen deze scriptie wordt er niet dieper ingegaan op deze technieken.

1.4.2.3 Burgerinfiltratie

Net zoals bij de gewone infiltratie is het ook mogelijk dat een burger de rol van infiltrant op zich gaat nemen, in plaats van een politieambtenaar. Deze techniek is enkel mogelijk bij de vervolging van de georganiseerde misdaad of het terrorisme.

1.4.2.4 Informantenwerking

Bij een informantenwerking gaan de politiediensten samenwerken met iemand uit het milieu. De informant heeft nauwe banden met het criminele milieu of neemt zelf deel op een actieve of passieve manier. Hij gaat gegevens en inlichtingen doorgeven aan de politiediensten.

Naast informanten bestaan er ook aangevers of tipgevers die toevallig kennis krijgen van een gepleegd misdrijf en de informatie gaan doorgeven aan de politiediensten. Dit behoort niet tot de informantenwerking.

1.4.3 BOM-controle

Wanneer er gebruik wordt gemaakt van één of meerdere van deze technieken, zal er ook een vertrouwelijk dossier worden opgesteld. Doordat het om vergaande onderzoeksmaatregelen gaat, is het belangrijk dat de anonimiteit van de onderzoekers gewaarborgd wordt. In tegenstelling tot het strafdossier zal het vertrouwelijk dossier niet kunnen worden ingekeken door de partijen of door de vonnisrechter.

Het vertrouwelijk dossier bevat in de eerste plaats de machtiging tot het toepassen van de bijzondere opsporingsmethode, evenals eventuele beslissingen tot wijziging,

aanvulling of verlenging ervan. Daarnaast rapporteert de officier van gerechtelijke politie, die de leiding heeft over de operatie, aan de procureur des Konings over elke fase van de uitvoering. Deze verslagen worden door de procureur bewaard in het vertrouwelijk dossier. Een beknopte versie van deze verslagen wordt toegevoegd aan het openbaar strafdossier. Deze mag echter geen informatie bevatten die de gebruikte technische hulpmiddelen of onderzoekstechnieken zou kunnen onthullen, noch gegevens die de veiligheid of de identiteit van betrokkenen in het gedrang kunnen brengen.⁴³

Het vertrouwelijk dossier gaat in tegen het recht op verdediging, aangezien iedere partij het recht heeft om het strafdossier in te kijken en aan de hand daarvan een verdediging op te zetten. Om dit recht niet volledig in te perken is een aparte procedure voorzien, namelijk de BOM-controle. Deze procedure dient de regelmatigheid van de gebruikte methoden te controleren.

Een controle uitgaande van de partijen die de BOM uitvoerde, zou niet voldoende zijn en afdoen aan de fundamentele beginselen van de strafrechtspleging. Aan het einde van het vooronderzoek zal er daarom een aparte procedure plaatsvinden. Het is de kamer van inbeschuldigingstelling die inzage krijgt in het vertrouwelijk dossier en zal controleren of de toegepaste technieken rechtmatig zijn.⁴⁴ Naast de KI is het vertrouwelijk dossier enkel toegankelijk voor de procureur des Konings en de onderzoeksrechter die het onderzoek voerden. Voor de BOM-reparatiewet was het de raadkamer die bevoegd was met deze wettigheidscontrole.

⁴³ VANDROMME S. en DE ROY C., 'De 'dark side' van de bijzondere opsporingsmethoden: over de onmogelijke rechterlijke controle op het vertrouwelijk dossier', *TvMR* 2004/1.

⁴⁴ MEESE J., "Bijzondere opsporingsmethoden (Wat zijn de bijzondere opsporingsmethoden?)", *Advocatenkantoor Joachim Meese*, <https://joachimmeese.be/criminis/woordenlijst/bijzondere-opsporingsmethoden/>.

2 ONRECHTMATIG VERKREGEN BEWIJS

Om iemand strafrechtelijk te kunnen veroordelen of om iemand in rechte te kunnen aanspreken, zijn er dus voldoende bewijselementen noodzakelijk. Wanneer een bewijsstuk werd verkregen op een manier die in strijd is met de wet, dan werd het op onrechtmatige wijze verkregen.

Het op onrechtmatige wijze bekomen van bewijs kan leiden tot een sanctie zoals de uitsluiting van dat bewijsstuk. Vroeger was hier geen discussie mogelijk en werd het onrechtmatig verkregen bewijsmiddel automatisch uit de debatten geweerd. Dat leidde soms tot schrijnende situaties. Een kleine procedurefout of een nalatigheid zou dus kunnen leiden tot vrijspraak.

2.1 Rechtspraak

Ter illustratie een arrest waar de correctionele rechtbank van Limburg oordeelde dat het bewijsmateriaal op onrechtmatige wijze werd verkregen en bijgevolg niet ontvankelijk was.

Conflicten tussen dierenrechtenactivisten en slachthuizen zien we regelmatig voorbijkomen in de media. Dierenrechtenorganisaties, zoals GAIA, onderzoeken vaak de omstandigheden in slachthuizen. Zo komt vaak aan het licht dat de werknemers van die slachthuizen de dieren mishandelen alvorens ze te slachten. Om bewijsmateriaal te kunnen verzamelen, gaan dierenrechtenorganisaties proberen om verborgen camera's op te hangen op zulke plekken. Het heimelijk opnemen van camerabeelden is echter wettelijk niet toegestaan.

Op 3 oktober 2023 heeft de correctionele rechtbank Limburg, afdeling Hasselt, nog uitspraak gedaan in een dergelijke zaak.⁴⁵ De VZW ANIMAL RIGHTS had namelijk klacht ingediend tegen slachthuis VanDrie vanwege dierenmishandeling. Met de verborgen camera's die zij hadden opgehangen, hadden ze beelden verzameld waarop duidelijk te zien was hoe de runderen geslagen werden, elektrische shocks kregen toegediend en vaak ook nog bij bewustzijn geslacht werden. Toch werd VanDrie niet veroordeeld. De rechtbank was van mening dat de beelden bewust op onrechtmatige wijze werden gemaakt om zo het publiek te choqueren. De rechter heeft de beelden als bewijs uitgesloten, omdat ze inbreuk maakten op de privacywet en er zo een fundamenteel recht zou worden geschonden. Hierdoor moest het slachthuis wel worden vrijgesproken vanwege gebrek aan bewijs.⁴⁶ Vroeger was hier geen discussie over mogelijk en was de uitsluitingsregel meteen van toepassing. Vandaag de dag is dit dus wel mogelijk dankzij de Antigoon-toets. Toch oordeelde de rechter hier in het belang van het slachthuis en liet hij de privacywetgeving primeren op de feiten die wel daadwerkelijk hadden plaatsgevonden.

⁴⁵ "HORROR-SLACHTHUIS VANDRIE VRIJGESPROKEN VOOR DIERENMISHANDELING – ANIMAL RIGHTS gaat in beroep", *Animal Rights* 25 september 2024, <https://www.animalrights.nl/horror-slachthuis-vandrie-vrijgesproken-voor-dierenmishandeling>.

⁴⁶ Hof van beroep Antwerpen 5 februari 2025, 'HvB', 2023/CO/1115.

2.2 Onwettig, onregelmatig of onrechtmatig

Onwettig, onregelmatig en onrechtmatig zijn drie gelijkaardige begrippen die vaak door elkaar worden gebruikt, maar toch hebben ze elks een andere betekenis. Het onderscheid tussen deze drie termen kan belangrijk zijn binnen deze scriptie.⁴⁷

Wanneer het gaat over onwettig bewijs, dan wordt er gewezen op een handeling die niet conform de wet is. Bewijs dat werd verkregen op een manier die in strijd is met een wettelijk voorschrift.

Bij onregelmatig verkregen bewijs gaat het over een algemeen rechtsbeginsel dat werd geschonden bij de bewijsverkrijging. Een algemeen rechtsbeginsel, zoals het legaliteitsbeginsel, is een opvatting die behoort tot en geaccepteerd wordt door een samenleving. Het drukt een algemeen aanvaard rechtsgevoel uit en wordt ontwikkeld door de rechtspraak en rechtsleer. Een grondwettelijk beginsel wordt dan ook nog eens erkend door de Grondwet en het Grondwettelijk Hof.⁴⁸

Tot slot hebben we nog de term "onrechtmatig". Onrechtmatig is de overkoepelende term voor bewijs dat op een onregelmatige of onwettige manier werd verkregen. In deze scriptie wordt steeds onrechtmatig verkregen bewijs bedoeld en kan het dus gaan om zowel een onwettigheid als een onregelmatigheid.

2.3 Soorten onrechtmatig verkregen bewijs

Er bestaan drie soorten van onrechtmatig verkregen bewijs. Bewijs kan namelijk onrechtmatig zijn door de miskening van een materieel wetsvoorschrift of een formeel wetsvoorschrift of door het niet naleven van een algemeen rechtsbeginsel.⁴⁹

Het bewijsmiddel zelf zal enkel getoetst worden aan de materiële wettigheid, namelijk de vraag naar de toelaatbaarheid van het concrete bewijsmiddel. Binnen het strafrecht zijn in principe alle mogelijke bewijsmiddelen toegelaten en geldt een vrije bewijsvoering. In het Burgerlijk recht is dit een wat meer gereguleerd gegeven. Onderzoeksmatregelen daarentegen, die mogelijks resulteren in een bewijsmiddel, die zullen naast de materiële wettigheidstoets ook een formele wettigheidstoets of opportuniteitstoets ondergaan. Op deze manier zal worden nagegaan of het bewijs al dan niet op onrechtmatige wijze werd verkregen.

⁴⁷ DENDONCKER D., *De bewijsuitsluiting in het strafrecht: Wat is de kracht en de zwakte van vijftien jaar Antigoon?*, Masterproef Universiteit Gent, 2019, https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/836/105/RUG01-002836105_2020_0001_AC.pdf.

⁴⁸ "De algemene rechtsbeginselen", *Universiteit Gent | Faculteit rechten en criminologie*, <https://kennismakingrecht.ugent.be/nl/themas/de-formele-rechtsbronnen-en-de-hierarchie-der-rechtsnormen/de-algemene-rechtsbeginselen>.

⁴⁹ MENSCHAERT A., 'Omgaan met onrechtmatig bewijs', *Jura Dalconis* 2005/1, 67-105.

2.3.1 Materieel wetsvoorschrift

Het materieel strafrecht omvat het geheel van rechtsregels die bepalen welke gedragingen strafbaar worden gesteld en zullen bestraft worden, alsook de sancties die opgelegd kunnen worden. Voorbeelden hiervan zijn de regels inzake deelneming of de regels inzake poging. Wanneer iemand een daad stelt die in strijd is met een materiële wet, dan spreken we van een miskennis van een materieel wetsvoorschrift. Wanneer deze persoon dan ook bewijsmateriaal verkrijgt door die daad te stellen, dan zijn die bewijsstukken in principe dus onrechtmatig. Er wordt dus een misdrijf begaan met als doel het verkrijgen van bewijsmiddelen.

2.3.2 Formeel wetsvoorschrift

Het formele strafrecht omvat het strafprocesrecht in zijn geheel. Namelijk de rechtsregels voor de procedure zoals het antwoord op de vraag wie er een misdrijf kan vaststellen en onderzoeken. Als een strafprocedure niet correct verloopt volgens de wet, dan zal het bewijs dat daaruit voortvloeit, ook automatisch onrechtmatig zijn. Deze bepaling resulteert uit het legaliteitsbeginsel.

Het legaliteitsbeginsel zit vervat in het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie en meer bepaald in artikel 49.⁵⁰ Dat artikel stelt dat je uitsluitend gestraft kunt worden voor een gedraging of nalatigheid die door de wet strafbaar wordt gesteld en met een evenredige straf die wettelijk bepaald is. Daarnaast moet het ook voorkomen dat de wetgever met terugwerkende kracht regels kan opleggen. Je kunt dus enkel gestraft worden als jouw handelingen op datzelfde moment ook strafbaar waren volgens de wet. Ten slotte moet ook alles wat de overheid doet, gebaseerd zijn op een wettelijke bepaling.⁵¹ "Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege", ook wel "Geen misdrijf zonder wet, geen straf zonder wet".⁵²

Deze wettelijke bepalingen zitten ook vervat in artikel 7 van het EVRM⁵³, in artikel 2 van het Strafwetboek⁵⁴ en artikel 12 van de Grondwet.⁵⁵

⁵⁰ Handvest van 12 december 2007 van de grondrechten van de Europese Unie, *Publicatieblad van de Europese gemeenschappen. Mededelingen en bekendmakingen* 14 december 2007.

⁵¹ "Legaliteitsbeginsel en evenredigheidsbeginsel inzake delicten en straffen (artikel 49)", *Ministerie van Buitenlandse Zaken*, <https://ecer.minbuza.nl/ecer/eu-essentieel/handvest-grondrechten/rechtspleging-art.-47-t-m-50/legaliteitsbeginsel-en-evenredigheidsbeginsel-inzake-delicten-en-straffen-artikel-49.html>.

⁵² "Legaliteitsbeginsel of Wettigheidsbeginsel in het strafrecht", *Advocatenkantoor Elfri.be* 8 juli 2024, <https://www.elfri.be/artikel/legaliteitsbeginsel-of-wettigheidsbeginsel-in-het-strafrecht>.

⁵³ Art. 7 EVRM.

⁵⁴ Art. 2 Sw.

⁵⁵ Art. 12 Gw.

Rechtspraak

Ter illustratie, een cassatie-arrest van 4 april 2023 met rolnummer P.22.1730.N⁵⁶. Een welbekende pooier uit Kuurne werd in 2022 veroordeeld voor het aanzetten tot prostitutie en mensenhandel bij de organisatie van seksfeestjes. Op één van zulke feestjes is de politie in burger binnengevallen door zich bij het binnengaan voor te doen als klanten. Pas later maakten ze zichzelf bekend. De speurders begingen dus opzettelijk een procedurefout. De regels voor een rechtmatige huiszoeking tijdens het voeren van een opsporingsonderzoek werden niet nageleefd, aangezien er geen toestemming of machtiging werd gevraagd en ze daarnaast ook een lijst gebruikten om binnen te geraken.⁵⁷ Zowel het bewijsmateriaal dat ze hebben gevonden bij de huiszoeking alsook alle nieuwe informatie die daaruit voortvloeide, zou in principe niet gebruikt mogen worden.

De rechtbank van eerste aanleg en later ook het hof van beroep pasten beide de Antigoon-toets toe. Ze concludeerden dat hoewel het bewijs op een onrechtmatige manier werd verkregen, het toch geen afbreuk deed aan het recht op een eerlijk proces van de beschuldigde. Ook al maakten de speurders een fout, toch werd het bewijs toegelaten en de man veroordeeld tot een gevangenisstraf van één jaar met uitstel. De man, ook wel gekend als A.D., besloot om cassatie aan te tekenen.

Het Hof van Cassatie oordeelde anders en verwierp het bestreden arrest gedeeltelijk. Het Hof benadrukte dat het Wetboek van Strafvordering niet louter een code is met wat voorschriften, maar rechtsregels die gehoorzaamd dienen te worden. Deze uitspraak was een groot precedent binnen de rechtspraak omtrent bewijsvoering.

2.3.3 Algemeen rechtsbeginsel

Meerdere fundamentele rechtsbeginselen zijn van toepassing op handelingen die de overheid kan stellen. Hoewel ze niet uitdrukkelijk in de wet worden uitgedrukt, hebben ze wel als doel het recht te sturen. Ze hebben als doel het garanderen van een eerlijk, rechtvaardig en proportioneel overheidsoptreden. Het niet naleven van een algemeen rechtsbeginsel kan juridische gevolgen met zich meebrengen. Wanneer een algemeen rechtsbeginsel niet werd nageleefd, dan zal het bewijs dat hieruit werd voortgebracht dus in principe ook onrechtmatig zijn.

De rechtsleer onderscheidde binnen deze categorie nog verschillende subcategorieën: miskennis van de fysieke- en psychische integriteit van de mens, schending van het recht op privacy van de burger, miskennis van de rechten van verdediging, miskennis van de loyaleit van de bewijsvoering en de waardigheid van het gerecht.

⁵⁶ HvC Brussel (2e k.) 4 april 2023, P.22.1730.N/1, https://cass.be/files/ARRET_P_2022_1730_N.pdf.

⁵⁷ PHILIPPE I., "Hoe een seksfeest de rechtspraak rond bewijsmateriaal kan veranderen", *VRT NWS 7 april 2023*, 7 april 2023, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/04/07/arrest-cassatie-gangbang/>.

Ter illustratie, mogelijke inbreuken op deze fundamentele rechtsbeginselen bij de bewijsvergaring:

-het afdwingen van een bekentenis door middel van foltering vormt een miskenning van de fysieke en psychische integriteit van de mens;

-het uitvoeren van een huiszoeking zonder toestemming of zonder geldig mandaat houdt een schending in van het recht op privacy;

-het ontzeggen van het recht op bijstand van een advocaat tijdens een verhoor vormt een inbreuk op de rechten van de verdediging;

-wanneer de overheid bewijs tracht te verkrijgen door leugens, uitlokking of misleiding, handelt zij in strijd met het beginsel van loyaliteit;

-procedures moeten steeds eerlijk, menswaardig en in overeenstemming met de beginselen van behoorlijk bestuur verlopen; wanneer het optreden van justitie de verdachte publiekelijk zou kunnen vernederen, schaadt dit de waardigheid van het gerecht

3 UITSLUITINGSREGEL

In België is de uitsluitingsregel niet expliciet in de wet opgenomen, maar die wordt wel afgeleid uit algemene beginselen van het strafrecht en strafprocesrecht. De regel is nauw verbonden met het recht op een eerlijk proces, zoals gewaarborgd door artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens.⁵⁸ Het Wetboek van Strafvordering bevat geen specifieke bepaling die aangeeft onder welke omstandigheden onrechtmatig verkregen bewijs moet worden uitgesloten. Artikel 32 van het Wetboek van Strafvordering⁵⁹ behandelt bewijsrecht in strafzaken en stelt dat bewijsmateriaal vrij wordt beoordeeld door de rechter. Dat leidt tot interpretatieruimte om met onrechtmatig bewijs om te gaan. Werd bewijs onrechtmatig verkregen, dan werd dit vroeger automatisch uitgesloten, alsook het bewijs of de informatie die daaruit voortkwam.

Deze regel heeft geen wettelijke grondslag, maar is uit de rechtspraak gegroeid. Bij uitsluiting mag de rechter bij het vormen van zijn besluit dus geen rekening houden met de onregelmatige bewijzen die uit het strafdossier werden geweerd. Zijn innerlijke overtuiging mag enkel steunen op de gegevens die hem regelmatig werden voorgelegd. Wanneer de hele rechtspleging op een op onwettige wijze verkregen bewijselement steunt, dan is de strafvordering in haar geheel ontoelaatbaar.

3.1 Ontstaan van de exclusionary rule

De oorsprong van de Belgische bewijsuitsluitingsregel gaat terug tot het arrest van het Hof van Cassatie van 12 maart 1923. In dit arrest werd voor het eerst expliciet gesteld dat onrechtmatig verkregen bewijs geen enkele rol mag spelen in de strafvordering. Het Hof benadrukte dat het gebruik van dergelijk bewijs in strijd is met de beginselen van een behoorlijke rechtsbedeling. Deze benadering, waarbij onrechtmatig verkregen bewijs systematisch uit de debatten moet worden geweerd, werd nadien in de rechtsleer en rechtspraak bekend als de “exclusionary rule”.

In de daaropvolgende decennia werd deze uitsluitingsregel verder verfijnd en ontwikkeld via de jurisprudentie. Een belangrijk keerpunt volgde op 13 mei 1986, met een arrest waarin het Hof van Cassatie duidelijk stelde dat de bewijsuitsluitingsregel zonder onderscheid diende te worden toegepast op alle drie de grote categorieën van onregelmatigheden: miskenningen van formele- en materiële wetsbepalingen en inbreuken op de algemene rechtsbeginselen. De centrale gedachte hierbij was dat het gerecht geen voordeel mag halen uit het eigen onrechtmatig handelen, en dat de naleving van de rechtsregels en de rechten van de verdediging absolute prioriteit moet krijgen.

Vanaf dat moment gold het principe dat elk bewijsstuk waarvan de verkrijging gepaard ging met een schending van een wettelijk voorschrift of een fundamenteel

⁵⁸ Art. 6 EVRM.

⁵⁹ Art. 32 Sv.

rechtsbeginsel, onvermijdelijk moest worden uitgesloten. Deze benadering kreeg een vaste verankering in de Belgische rechtspraak.

Voor beklaagden bood dit een krachtig cassatiemiddel: elke inbreuk op de regels rond bewijsverkrijging kon aanleiding geven tot vernietiging van het vonnis, ongeacht de inhoudelijke juistheid ervan. Tegelijkertijd lag hier een belangrijke waarborg voor de rechtsstaat, waarin het legaliteitsbeginsel, het recht op een eerlijk proces en de sanctionering van procedurefouten centraal staat.⁶⁰

3.2 Rechtspraak

In uitzonderlijke gevallen kan het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs niet enkel leiden tot bewijsuitsluiting, maar zelfs tot de onontvankelijkheid van de hele strafvordering. Dat is met name het geval wanneer het volledige onderzoek en de rechtsvervolgning uitsluitend gebaseerd zijn op dat onrechtmatig bewijs. Een treffend voorbeeld daarvan is het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen in de zaak tegen baggerbedrijf DEME en andere beklaagden. In deze zaak werd geoordeeld dat bepaalde schriftelijke en elektronische bewijsstukken op onrechtmatige wijze werden verkregen en dat deze de enige grondslag vormden voor het onderzoek en de daaropvolgende vervolging. De rechtbank besloot daarom dat het recht op een eerlijk proces fundamenteel was geschonden en verklaarde de strafvordering onontvankelijk. Dit arrest toont aan hoe het gebruik van dergelijk bewijs niet alleen het proces kan beïnvloeden, maar zelfs kan leiden tot het volledig wegvallen van de vervolging:

Op 4 september 2024 verklaarde de rechtbank van eerste aanleg Oost-Vlaanderen – afdeling Gent – de strafvordering tegen tien beklaagden, waaronder het baggerbedrijf DEME, onontvankelijk. De beklaagden stonden terecht voor onder meer valsheid in geschriften, omkoping, witwassen en het verbergen van criminele vermogensvoordelen, naar aanleiding van hun betrokkenheid bij een Russisch baggerproject in de haven van Sabetta.

De aanleiding van het dossier situeert zich in 2013, toen DEME en concurrent Jan De Nul nv zich kandidaat stelden voor de uitvoering van baggerwerken in opdracht van de Russische hoofdaannemer USK Most. Hoewel Jan De Nul al eerder werkzaamheden had verricht in het gebied, werd het project uiteindelijk toegekend aan Mordraga LLC, een Russische dochteronderneming van DEME. Die zou de werken uitvoeren via een andere DEME-dochter, Baggerwerken Decloedt & Zoon nv. Jan De Nul had het vermoeden dat er sprake was van omkoping en diende klacht in bij het parket. De klacht steunde op een groot aantal interne e-mails tussen DEME-medewerkers en betrokken derden, mailverkeer dat Jan De Nul naar eigen zeggen via een gunstige wind in bezit had gekregen. Uit dit mailverkeer zou blijken dat er afspraken en betalingen gebeurden om invloed uit te oefenen op de gunning van het project, wat zou kunnen wijzen op actieve en passieve omkoping.

⁶⁰ MEESE J., 'The use of illegally obtained evidence in Belgium: a 'status questionis'', *DEESLR* 2013/10, 63-66.

Het parket opende op basis van deze informatie in 2016 een onderzoek, zonder eerst de herkomst of legaliteit van de e-mails volledig te laten verifiëren. Dat onderzoek resulteerde in 2022 in de doorverwijzing van tien beklaagden naar de correctionele rechtbank. Tijdens het proces werd de geldigheid van het bewijsmateriaal ernstig in twijfel getrokken. De rechtbank volgde de argumentatie van de verdediging en besloot dat het recht op een eerlijk proces fundamenteel was geschonden, en wel om verschillende redenen:

-De e-mails die als kernbewijs dienden, waren onrechtmatig verkregen, en vormden bovendien de enige aanleiding voor het gerechtelijk onderzoek.

-Bij het verzamelen van de mails werd inbreuk gemaakt op grondrechten, zoals het recht op privacy, communicatievrijheid en bescherming van digitale gegevens.

-De onderzoekers volgden door dit materiaal een tunnelvisie, waardoor er onvoldoende onderzoek werd gedaan in het voordeel van de beklaagden.

-Er werd geen internationaal rechtshulpverzoek aan Rusland verstuurd, hoewel de feiten zich daar zouden hebben voorgedaan.

-De procedure had intussen meer dan zes jaar aangesleept, met huiszoekingen die al in 2018 plaatsvonden.⁶¹

3.3 Fruits of the poisonous tree

Fruits of the poisonous tree verwijst naar het rechtsfeit dat bewijs dat onrechtmatig werd verkregen, maar ook alle bewijsmiddelen die daaruit voortvloeien, uitgesloten moeten worden. Het gaat over een keten van onderzoek handelingen, waarvan de latere onderzoeksmaatregelen steunen op een eerder onrechtmatig verkregen bewijsmiddel. Het secundaire bewijs kan een besmette vrucht zijn, indien het voortvloeit uit het primair bewijs dat op onrechtmatige wijze werd verkregen.

Ook hier zal de rechter moeten gaan oordelen of het verworven bewijs al dan niet onrechtmatig is. Om deze beslissing te kunnen maken, zonder een afbreuk te doen aan het recht op een eerlijk proces, zal hij naar een aantal elementen gaan kijken. Indien de ontdekking onvermijdelijk zou zijn geweest en het bewijs dus ook aan het licht zou zijn gekomen zonder de eerdere onrechtmatige onderzoeksmaatregel, dan kan het latere bewijs dus wel in acht worden genomen. De keten kan ook doorbroken worden door een tussenliggende daad van vrije wil, zoals een dader die vrijwillig een bekentis komt afleggen na de eerdere onrechtmatige onderzoeksmaatregel. Ook wanneer er gehandeld werd te goeder trouw of wanneer het bewijs verkregen werd

⁶¹ "Rechtbank verklaart strafvordering tegen beklaagden in zaak lastens DEME onontvankelijk", *Hoven & Rechtbanken 4 september 2024*, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/rechtbank-eerste-aanleg-oost-vlaanderen/news/2829>.

uit een bron die onafhankelijk is van de oorspronkelijke onwettigheid, dan kan de rechter oordelen dat het om rechtmatig verkregen bewijs gaat.⁶²

3.4 Buitenland

Bewijsvoering is wereldwijd een complexe materie. De “exclusionary rule” is dan ook internationaal een bekend en erkend begrip. Verschillende landen passen deze regel toe om het recht op een eerlijk proces te waarborgen en misbruik van overheidsbevoegdheden te voorkomen.

3.4.1 Duitsland

In Duitsland trok een zaak in 2002 heel wat publieke belangstelling. Een rechtenstudent, Magnus Gäfgen, zou een elfjarige jongen hebben ontvoerd en vermoord. De jongen zou de zoon zijn geweest van een bankiersgezin en Gäfgen zag de mogelijkheid om losgeld te kunnen eisen. Hij lokte de jongen naar zijn appartement en wurgde hem. Daarna nam hij contact op met het gezin van de jongen en gaf hen het idee dat hun zoon werd ontvoerd door een criminele bende. Hij eiste een miljoen euro losgeld en beloofde hun zoon inruil dan weer vrij te laten.

Toen Gäfgen het losgeld enkele dagen later wou oppikken, kon de politie hem vatten. Gäfgen bleef beweren dat het kind door anderen ontvoerd werd. Vervolgens zou de rechercheur die hem ondervroeg, hem bedreigd hebben. Als hij niet onmiddellijk de locatie gaf van de ontvoerde jongen, dan zouden ze hem gaan pijnigen. Uit angst zou hij dan de locatie hebben meegedeeld. De politie is toen meteen ter plaatse gegaan en heeft het lijk en ook heel wat ander bewijsmateriaal gevonden. Gäfgen heeft toen ook meteen een verklaring afgelegd, waarin hij de feiten bekende.

In april 2003 verscheen hij voor de rechtbank van Frankfurt. Hij eiste dat de procedure tegen hem geschorst zou worden, omdat de ondervrager hem tijdens het verhoor bedreigde met mishandeling. Hij voerde aan dat deze handelingen een schending waren van artikel 136 van het Duitse Wetboek van Strafvordering en artikel 3 EVRM. Artikel 3 EVRM⁶³ omvat het verbod op foltering en zegt dat niemand mag worden onderworpen aan folteringen of aan onmenselijke of vernederende behandelingen of bestraffingen. Artikel 136 Strafprozessordnung⁶⁴ waarborgt de rechten die de beschuldigde heeft tijdens het verhoor.

Hij voerde aan dat zijn verklaringen die hij eerder aflegde, nietig hoorden te zijn vanwege de blijvende gevolgen van de bedreigingen met geweld tegen hem. Verder zou het gevonden lijk en het overige gevonden bewijsmateriaal nietig zijn volgens hem, op grond van het principe *‘the fruits of the poisonous tree’*. Zonder de

⁶² "Fruit of Poisonous Tree Doctrine | Los Angeles Criminal Lawyer", *Stephen G. Rodriguez & Partners*, <https://www.lacriminaldefenseattorney.com/legal-dictionary/f/fruit-of-poisonous-tree-doctrine/>.

⁶³ Art. 3 EVRM.

⁶⁴ "§ 136 StPO, Vernehmung - Gesetze des Bundes und der Länder", https://www.lexsoft.de/cgi-bin/lexsoft/justizportal_nrw.cgi?xid=137462,208.

dreigementen zou hij, naar zijn mening, nooit hebben bekend en dan zou het lichaam van de jongen en het overige bewijsmateriaal nooit zijn teruggevonden. In Duitsland gebruiken ze hier de termen 'Fortwirkung' en 'Fernwirkung' voor.

De rechtbank erkende dat Gäfgens rechten waren geschonden, maar zij maakte de afweging. Ze oordeelde dat hoewel zijn grondrechten werden geschonden, dat toch geen belemmering vormde voor de strafvervolging of zijn recht van verdediging. Het proces werd niet geschorst, maar zijn verklaringen werden wel buiten beschouwing gelaten, aangezien die op een illegale manier werden verkregen. Wat het lijk en het overige bewijsmateriaal betreft, was de rechtbank van mening dat gezien de ernst van de feiten het disproportioneel zou zijn om dit uit te sluiten. Tijdens de rechtszitting legde Gäfgen een nieuwe verklaring af, waarin hij opnieuw bekende. Hij werd veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. Later tekende hij nog beroep aan, maar dat werd verworpen aangezien zijn grondrechten reeds werden hersteld. Een politieofficier en een plaatsvervangend hoofd van de politie kregen wel beiden een voorwaardelijke geldboete opgelegd. De ondervragingsmethode kon niet gerechtvaardigd worden door een beroep op noodzakelijkheid, maar bij het opleggen van de strafmaat hield de rechter er wel rekening mee dat de twee mannen handelde uit zorg over het leven van de elfjarige jongen.⁶⁵

3.4.2 Verenigde Staten

Niet enkel in België geldt de uitsluitingsregel. Ook in andere landen wordt onrechtmatig bewijs buiten beschouwing gelaten. Als voorbeeld heb ik een artikel uit New York, waar de bekende Hollywood-figuur Harvey Weinstein in 2024 werd vrijgesproken voor verkrachting. De man werd er in 2020 veroordeeld voor verkrachting, maar een hogere rechtbank in New York verklaarde later de veroordeling ongeldig.

Hij werd in 2023 veroordeeld tot 23 jaar cel voor de verkrachting en aanranding van twee vrouwen. Op het proces dat toen tegen hem liep, getuigden een tiental vrouwen tegen hem, maar hun beschuldigingen maakten geen deel uit van de aanklacht die tegen hem liep. De rechter die over het proces moest oordelen, liet dit toen toe, als ook een kruisverhoor waar meerdere ondervragers vragen stelden aan de beklaagde.

Weinstein is toen samen met zijn raadsman in beroep gegaan. De appelrechter erkende dat diens recht op een eerlijk proces geschonden was. Volgens hem zou de rechter in eerste aanleg zich mogelijks hebben laten beïnvloeden door het feit dat Weinstein al bekend stond voor dergelijke feiten. Daarnaast stond hij ook nog ongetoetste beschuldigingen toe die mogelijks onjuist waren. Vanwege de schending van een formeel wetsvoorschrift werd de uitsluitingsregel dus toegepast. Het recht op een eerlijk proces stond hier voorop. Weinsteins andere gevangenisstraf

⁶⁵ 'Rechtspraak Raad van Europa - bewijs verkregen als gevolg van bedreiging met foltering: is een 'giftige vrucht' wel altijd een verboden vrucht?', *NJCM-Bulletin* Vol. jrg. 34 2009/1, 22-41.

waarvoor hij werd veroordeeld in een andere verkrachtingszaak, moet hij wel verder uitzitten.⁶⁶

⁶⁶ "Rechtbank draait veroordeling Harvey Weinstein uit 2020 terug", *De Tijd* 25 april 2024, 25 april 2024, <https://www.tijd.be/politiek-economie/internationaal/vs/rechtbank-draait-veroordeling-harvey-weinstein-uit-2020-terug/10542483.html>.

4 **CONTROLE OP DE REGELMATIGHEID VAN DE RECHTSPLEGING**

Vroeger bestond er geen controle op de regelmatigheid van de rechtspleging gedurende het gerechtelijk onderzoek. Het was de vonnisrechter die de zaak zelf moest beoordelen, alsook de onregelmatigheden in verband met procesverzuim, bewijsverkrijging of nietigheden. Lopende het gerechtelijk onderzoek bestond er geen mogelijkheid tot sanctionering van dergelijke onregelmatigheden bij onderzoekshandelingen. Pas als de vonnisrechter het geschil ging beslechten kon hij in zijn uitspraak overgaan tot uitsluiting van mogelijke onrechtmatigheden. Het is de wet van 12 maart 1998⁶⁷ tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, die hier verandering in bracht.

Het zouden twee arresten van het Grondwettelijk Hof (vroegere Arbitrage Hof) zijn geweest die de aanleiding gaven tot deze hervorming. Volgens het oude Wetboek van Strafvordering konden enkel de procureur des Konings en de burgerlijke partij hoger beroep instellen tegen bepaalde beschikkingen van de raadkamer, zoals die over het buitenvervolgving stellen of de verwijzing naar de correctionele rechtbank. De verdachte kon daarentegen geen beroep aantekenen tegen een beschikking waarbij hij zelf naar de rechtbank werd verwezen. In een prejudiciële vraag van 1994 werd dit onderscheid voorgelegd aan het Grondwettelijk Hof. In zijn arrest van 1 december 1994 stelde het Hof dat dit verschil in rechtsmiddelen mogelijk strijdig was met het gelijkheidsbeginsel en artikel 6 EVRM. In een tweede arrest van 2 maart 1995 breidde het Hof dit standpunt uit en oordeelde het dat een verdachte ook beroep moet kunnen instellen om fundamentele procedurele bezwaren aan te voeren, zoals verjaring of ernstige onregelmatigheden in de bewijsvoering. Deze rechtspraak lag mee aan de basis van de hervorming van de regeling rond het toezicht op de regelmatigheid van het gerechtelijk onderzoek. In de memorie van toelichting legde de wetgever ook nog de nadruk op de mogelijkheid tot het preventief zuiveren van procedurefouten. Door deze bevoegdheid toe te kennen aan de kamer van inbeschuldigingstelling, wat initieel werd voorgesteld in de wetsvoorbereiding, werd het vertrouwen in de rechtspraak versterkt. Vandaag is het echter de raadkamer die deze controlebevoegdheid uitoefent. Het toezicht op de rechtspleging verschuiven naar een vroeger moment, zorgt voor meer rechtszekerheid en beperkt het risico dat de strafvordering ten gronde ernstig geschaad wordt wanneer onregelmatige bewijsstukken moeten worden geweerd.

Het Wetboek van strafvordering heeft deze controlebevoegdheid van de raadkamer opgenomen in artikel 131⁶⁸:

[§ 1

⁶⁷ Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *BS* 2 april 1998.

⁶⁸ Art. 131 Sv.

De raadkamer spreekt, als daartoe grond bestaat, de nietigheid uit van de handeling en van een deel of het geheel van de erop volgende rechtspleging, wanneer zij een onregelmatigheid, verzuim of nietigheid vaststelt die invloed heeft op:

1° een handeling van het onderzoek;

2° de bewijsverkrijging.

§ 2

Nietigverklaarde stukken worden uit het dossier verwijderd en neergelegd ter griffie van de rechtbank van eerste aanleg, indien er geen hoger beroep is ingesteld binnen de bij artikel 135 bepaalde termijn.]²⁴[...]5[De raadkamer oordeelt, met inachtneming van de rechten van de andere partijen, in welke mate de ter griffie neergelegde stukken nog in de strafprocedure mogen worden ingezien en aangewend door een partij. De raadkamer geeft in haar beslissing aan, aan wie de stukken moeten worden teruggegeven, dan wel wat er gebeurt met de nietigverklaarde stukken.]

4.1 Procedure zuivering der nietigheden

De raadkamer beschikt dus over de bevoegdheid om te oordelen over de regelmatigheid van bewijzen alvorens de onderzoeksgerechten zullen worden afgehandeld. Zij kan een onderzoekshandeling nietig verklaren, waardoor de daaropvolgende gerechtelijke procedure mogelijks ook gedeeltelijk of in zijn geheel als nietig wordt beschouwd. Deze mogelijkheid is er wanneer er een fout, nalatigheid of onregelmatigheid dat plaatsvond, invloed heeft gehad op een onderzoekshandeling of de manier waarop bewijs werd verkregen.

Indien een partij het niet eens is met de beslissing van de raadkamer dan kan hij of zij beroep aantekenen tegen deze beschikking. Het is dan de KI die de regelmatigheid zal moeten onderzoeken. Ook op vordering van de procureur of één van de partijen of gedurende de procedure van langdurig onderzoek of ambtshalve, kan de KI deze rol op zich nemen. Deze regeling werd opgenomen in artikel 135 en 235bis Sv.⁶⁹

De controle op de regelmatigheid van het gerechtelijk onderzoek gebeurt dus in eerste instantie door de raadkamer. Wanneer tegen haar beslissing beroep wordt aangetekend, komt de beoordeling in handen van de kamer van inbeschuldigingstelling. Beide instanties kunnen onregelmatigheden vaststellen en eventueel de nietigheid van bepaalde handelingen uitspreken.

Een belangrijke nuance is dat de zuivering facultatief is. Ook later voor de vonnisrechter kan een onrechtmatigheid nog steeds worden aangevochten. De inverdenkinggestelde is dus niet gehouden tot het aanvoeren van een middel betreffende enige onrechtmatigheid voor de raadkamer of om beroep in te stellen bij de KI tegen de beschikking van de raadkamer.

Wanneer de raadkamer gaat oordelen over de mogelijke verwijzing of buitenvervolginstelling beschikt zij over de mogelijkheid om het strafdossier terug over te maken aan de onderzoeksrechter, deze kan dan het onderzoek mogelijks

⁶⁹ Art. 135 Wetboek van strafvordering 17 november 1808, BS 29 november 1808; Art. 235bis Wetboek van strafvordering 17 november 1808, BS 29 november 1808.

nog herstellen of aanvullen wanneer er sprake is van procedurefouten, nalatigheden of andere onrechtmatigheden.

Dit huidige systeem van zuivering der nietigheden is enkel van toepassing bij een gerechtelijk onderzoek gevoerd door een onderzoeksrechter. Bij een opsporingsonderzoek, geleid door het openbaar ministerie, is er geen regeling der rechtspleging, waardoor er geen moment vooraf is waarop mogelijke procedurefouten kunnen worden beoordeeld en nietig verklaard. Pas tijdens het proces ten gronde kunnen fouten worden opgeworpen. Bij gerechtelijke onderzoeken gaat het vaak over zware en complexe dossiers, waardoor het risico op onregelmatigheden groter is en een beoordeling vooraf dus noodzakelijk is, zodat mogelijke fouten nog hersteld kunnen worden. De mogelijkheid tot zuivering werd in 1998 gecreëerd door de wetgever met als doel te vermijden dat de vonnisrechter bewijsmiddelen zou te zien krijgen waar hij zijn oordeel niet op mag baseren.⁷⁰

⁷⁰ MEESE J., "Zuivering der nietigheden (Wat is de zuivering der nietigheden?)", *Advocatenkantoor Joachim Meese*, <https://joachimmeese.be/criminis/woordenlijst/zuivering-der-nietigheden/>.

5 ANTIGOON-DOCTRINE

5.1 Antigoon-arrest

Het Antigoon-arrest is een arrest van het Hof van Cassatie, met rolnummer P.03.0762.N/1, dat uitgesproken werd op 14 oktober 2003 in Brussel. Het cassatieberoep was gericht tegen een arrest van 11 april 2003 dat werd uitgesproken door het hof van beroep van Antwerpen.

Op 29 september 2000 vond een grootscheepse Antwerpse politieoperatie plaats met de codenaam Antigoon⁷¹. Om 00.25 uur werd de eiser, van dit arrest, onderworpen aan een veiligheidsfouille. De persoon in kwestie was een verdachte in een drugsdossier. Bij de fouillering vonden ze autosleutels in zijn jaszak. Agenten doorzochten het geparkeerde voertuig en vonden een geladen pistool waarvan het serienummer was weg-gevild. Het wapen dat werd aangetroffen, zal later dienen als bewijsmateriaal. De eiser wordt hiervoor veroordeeld en tekent beroep aan. Volgens hem werd het bewijs onrechtmatig verkregen.

Wanneer we naar de huidige wetgeving gaan kijken, dan zien we inderdaad dat de politie niet zomaar uw auto mag doorzoeken zonder uw toestemming. De voorwaarden waaraan moeten voldaan zijn om een auto te doorzoeken zonder toestemming, zijn vervat in artikel 29 van de Wet Politieambt⁷². Op grond van de gedragingen van inzittenden, materiële aanwijzingen of omstandigheden van tijd of plaats, kan de politie overgaan tot het doorzoeken van uw voertuig zonder uw toestemming. Zij moeten de indruk hebben dat het voertuig zou kunnen worden gebruikt voor het plegen van een bepaald feit. Deze feiten worden onderverdeeld in drie categorieën. Het plegen van een misdrijf, het bieden van een schuilplaats of het vervoeren van personen die willen ontsnappen aan een identiteitscontrole, of het opslaan of vervoeren van een voor de openbare orde gevaarlijk voorwerp of met een misdrijf verband houdende overtuigingsstukken en bewijsmateriaal. Het gaat hier over een bestuurlijke of administratieve doorzoeking. In zulke situaties is de instemming van de bestuurder dus niet nodig. De politie kan ook op basis van een redelijke grond overgaan tot doorzoeking. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer een voertuig geseind staat. Tot slot kan er ook toestemming gevraagd worden aan de onderzoeksrechter. Hij kan namelijk een bevel tot huiszoeking geven, waardoor de agenten kunnen overgaan tot een geldige doorzoeking van een voertuig. Uiteindelijk is het de rechter die gaat moeten oordelen of de doorzoeking rechtsgeldig was.⁷³

⁷¹ DE DECKER S., 'Onrechtmatig verkregen bewijs in strafzaken: privaat domein?', *PanOpticon* 2007/2, 8-18.

⁷² Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

⁷³ "Mag de politie bij verkeerscontrole zomaar uw voertuig doorzoeken?", *Mijn boete*, <https://mijnboete.be/nieuws/mag-politie-bij-verkeerscontrole-zomaar-uw-voertuig-doorzoeken/>.

De appelrechters oordeelden dat de doorzoeking van de wagen inderdaad onrechtmatig was. Er waren namelijk geen redelijke aanwijzingen dat de wagen zou zijn gebruikt voor een van de redenen opgesomd in artikel 29 van de Wet op het politieambt. Echter oordeelden zij wel dat de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal niet werd aangetast hierdoor. Daarnaast leidde het optreden van de politie ook niet tot schending van het recht op een eerlijk proces. De onrechtmatige doorzoeking en de bewijzen die dat opleverde, werden dus in acht genomen. De appelrechters verklaarden de eiser schuldig. Het Hof van Cassatie verwierp dan ook op zijn beurt het cassatieberoep.⁷⁴

Deze uitspraak zorgde voor een mijlpaal in de juridische wereld. Voor wat voordien uit de debatten moest worden geweerd, bestond nu een nieuwe rechtsgrond.

5.2 Antigoon-leer

De Antigoon-leer vindt haar oorsprong in het arrest van het Hof van Cassatie van 14 oktober 2003 in een strafrechtelijke zaak. Het Hof formuleerde toen een nieuw toetsingskader voor de toelaatbaarheid van onrechtmatig verkregen bewijs in strafprocedures. Dit arrest betekende een duidelijke breuk met de vroegere rechtspraak, waarin onrechtmatig verzameld bewijsmateriaal vaak automatisch werd uitgesloten. Het Antigoon-arrest zorgde voor een nieuw referentiepunt wat bewijslast betreft en een hervorming van de uitsluitingsregel.

Voortaan wordt bewijs niet meer uitgesloten louter omwille van een onregelmatigheid bij de bewijsvergaring. Het Hof stelde drie duidelijke uitzonderingen vast waarbij uitsluiting wél noodzakelijk is:

- wanneer een vormvereiste op straffe van nietigheid is voorgeschreven;
- wanneer de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs aantast;
- wanneer het gebruik van het bewijs in strijd is met het recht op een eerlijk proces.

Deze criteria werden later wettelijk verankerd in artikel 32 van de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering. Daarmee kreeg de Antigoon-leer ook een duidelijke wettelijke basis.

Omdat het Antigoon-arrest betrekking had op een strafprocedure, werd deze leer aanvankelijk uitsluitend toegepast binnen het strafrecht. Pas later vond men aansluiting bij deze principes in andere rechtsgebieden, zoals het fiscaal recht en het burgerlijk procesrecht, telkens wanneer de vraag rijst of onrechtmatig verkregen bewijs nog mag worden gebruikt. De Antigoon-leer groeide zo uit tot een breed gedragen juridisch referentiepunt inzake bewijsrecht.

⁷⁴ HvC Brussel (2e k.) 14 oktober 2003, P.03.0762.N/4, https://juportal.be/JUPORTAwork/ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20031014.18_NL.pdf.

5.3 Antigoon-toets binnen andere rechtstakken

De Antigoon-leer werd oorspronkelijk toegepast binnen het strafrecht, maar vond later ook zijn weg naar de andere rechtsdisciplines, zoals het burgerlijk recht en het fiscaal recht.

5.3.1 Burgerlijk recht

Ook binnen het Burgerlijk recht bestaat er heel wat controversie omtrent het aanwenden van bewijselementen die op onrechtmatige wijze werden verkregen. Lange tijd heerste er heel wat onzekerheid over het al dan niet toelaten van dergelijke bewijsmiddelen.⁷⁵

5.3.1.1 Hof van Cassatie 10 maart 2008

In 2008 deed de Antigoon-toets zijn intrede binnen deze rechtstak. In het Arrest van het Hof van Cassatie Brussel van 10 maart 2008 (S.07.0073.N) deed het Hof uitspraak over het al dan niet toelaten van onrechtmatig verkregen bewijs in een administratieve procedure. Het cassatieberoep was gericht tegen een arrest van 26 april 2007 gewezen door het Arbeidshof van Antwerpen.

De Rijkdienst voor Arbeidsvoorziening (hierna: "RVA"), startte een administratief onderzoek nadat de politie van Sint-Niklaas haar een fax stuurde waarin werd gemeld dat A.N., hoewel hij werkloos was, zou hebben geholpen in de winkel van zijn broer in Antwerpen. Daarnaast werd een kopie van een proces-verbaal van verhoor uit september 2004 overgemaakt, dat gedeeltelijk werd geanonimiseerd. Het arbeidshof te Antwerpen verklaarde het hoger beroep van de RVA ongegrond en bevestigde de vernietiging van de administratieve beslissing van 16 maart 2005, omdat deze steunde op bewijs dat onrechtmatig was verkregen.

De centrale vraag was of het bewijs dat verkregen werd via schending van het geheim van het strafrechtelijk opsporingsonderzoek, te weten de overmaking van het proces-verbaal zonder toestemming van het openbaar ministerie, al dan niet gebruikt mocht worden in een administratieve procedure.

Het Hof van Cassatie bevestigde het oordeel van het arbeidshof en oordeelde dat het bewijs onrechtmatig was verkregen. Het Hof benadrukte dat zodra de politie een proces-verbaal opstelt, dit valt onder het opsporingsonderzoek en dus onder het geheim van het strafrechtelijk onderzoek valt. Artikel 28quinquies en artikel 57 van het Wetboek van Strafvordering bepalen dat, behoudens wettelijke uitzonderingen, het opsporings- en gerechtelijk onderzoek geheim zijn. De politiediensten mogen de verzamelde gegevens niet zonder uitdrukkelijke machtiging van het openbaar ministerie delen met andere instanties, zoals de RVA. De schending van dit geheim

⁷⁵ DE BUYZER G., "Cassatie bevestigt: ook onrechtmatig verkregen bewijs kan uw gelijk bewijzen", *Schoups 14 september 2021*, https://schoups.be/nl/news_items/cassatie-bevestigt-ook-onrechtmatig-verkregen-bewijs-kan-uw-gelijk-bewijzen.

maakt het verkregen bewijs onrechtmatig en dus onbruikbaar in de administratieve procedure.⁷⁶

Deze beslissing onderstreepte het belang van rechtsbescherming en de integriteit van het proces, ook buiten het strafrecht.

5.3.1.2 Hof van Cassatie 14 juni 2021

Ook na de uitspraak van het Hof in 2008 bleef er nog heel wat onzekerheid bestaan. Het arrest werd zowel in de rechtspraak als in de rechtsleer zeer ruim geïnterpreteerd. Pas later op 14 juni 2021 bevestigde het Hof van Cassatie te Brussel, dat onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken in principe is toegelaten. Het uitsluiten uit de debatten zou enkel nodig zijn wanneer de betrouwbaarheid van het bewijs is aangetast of wanneer het recht op een eerlijk proces geschonden zou worden.

In deze zaak ging het om een betwiste verkoop van een tweedehandswagen tussen de vennootschap Dejonckheere, die hier eiser is, en de koper van het voertuig. Eiser stelde dat de vermelde koopprijs van €43.500 op de bestelbon een vergissing was en dat de werkelijke prijs €53.500 was. Ter ondersteuning van zijn bewering overhandigde de eiser een geluidsopname van een telefoongesprek met de verweerders. Het hof van beroep te Gent had deze opname geweerd als onrechtmatig verkregen bewijs, omdat deze heimelijk was gemaakt tijdens een reeds bestaand geschil.

Het Hof van Cassatie vernietigde dit arrest en oordeelde dat het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs in burgerlijke zaken slechts mag worden geweerd indien de bewijsverkrijging de betrouwbaarheid van het bewijs aantast of het recht op een eerlijk proces in gevaar brengt. De rechter moet hierbij rekening houden met alle omstandigheden van de zaak, zoals de wijze waarop het bewijs werd verkregen, de ernst van de onrechtmatigheid en de mate waarin het recht van de wederpartij werd geschonden. In dit geval had het hof van beroep onvoldoende gemotiveerd waarom de opname als onrechtmatig moest worden beschouwd, en had het niet alle relevante omstandigheden in overweging genomen.⁷⁷

Dit arrest (C.20.0418.N) bevestigt de toepassing van de Antigoon-leer in burgerlijke zaken, waarbij de rechter een belangenafweging maakt om te bepalen of onrechtmatig verkregen bewijs al dan niet mag worden gebruikt. Het Hof van Cassatie benadrukt dat de rechter bij deze afweging alle relevante omstandigheden moet betrekken.

⁷⁶ HvC Brussel (3e k.) 10 maart 2008, S.07.0073.N/1, https://juportal.be/JUPORTAwork/ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080310.8_NL.pdf.

⁷⁷ HvC Brussel (3e k.) 14 juni 2021, C.20.0418.N/1, https://terralaboris.be/IMG/pdf/cass_2021_06_14_c200418n.pdf.

5.3.2 Fiscaal recht

De Antigoon-leer werd pas in 2015 door het Hof van Cassatie in het leven geroepen voor fiscale zaken. Wanneer er informatie wordt ontdekt op onrechtmatige wijze, dan kan de Administratie hier toch nog steeds gebruik van maken. Tijdens een huiszoeking bijvoorbeeld, kunnen er documenten worden gevonden waaruit blijkt dat er belastbare inkomsten niet werden aangegeven. Als later dan blijkt dat deze huiszoeking onwettig was, dan kan de Belastingadministratie nog steeds inzage nemen in het strafdossier en kennisnemen van deze gegevens. Op basis van die gegevens kunnen ze dan een aanslag of een btw-heffing vestigen.

Het is belangrijk dat er steeds een belangenafweging wordt gemaakt. Als er een fundamenteel recht wordt geschonden, zoals de eerbiediging van het privéleven, dan moet de rechter een afweging maken tussen het publieke belang bij een correcte inning van de wettelijk verschuldigde belasting en de bestrijding van fiscale fraude enerzijds, en het particuliere belang op de bescherming van de belastingplichtige zijn grondrechten anderzijds.

Een arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie (hierna: "HvJ-EU") van 17 december 2015 zorgde voor heel wat ophef in de rechtsleer. Het Hof oordeelde dat wanneer bewijsmateriaal is verkregen met schending van grondrechten die beschermd worden door het EU-Handvest, dit bewijs wél uitgesloten moet worden. Het Hof lijkt hiermee te suggereren dat een belangenafweging zoals in de Antigoon-doctrine niet meer volstaat wanneer fundamentele rechten in het gedrang zijn. In principe heeft dit arrest enkel betrekking op de btw, aangezien het HvJ-EU oordeelt over het recht van de Unie, dat in beginsel de grondrechten van de burgers voor wat betreft de indirecte belastingen waarborgt.

Voor directe belastingen blijft de Antigoon-doctrine wel van toepassing. Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: "EVRM") is van toepassing inzake directe belastingen, wat dus wil zeggen dat het Europees Hof Voor de Rechten van de Mens (hierna: "EHRM") hiertoe bevoegd is. Het EHRM oordeelde al een aantal keren dat het aanwenden van onrechtmatig verkregen bewijs kan leiden tot schending van het recht op een eerlijk proces. Toch blijkt uit zijn rechtspraak dat een schending van een grondrecht niet altijd een schending van het recht op een eerlijk proces uitmaakt. Tenslotte is bewijsuitsluiting een nationale bevoegdheid, waardoor de fiscale Antigoon-doctrine van toepassing blijft.

We zien hier dus enige ongelijkheid tussen belastingplichtigen die geconfronteerd worden met directe belastingen, waar een afweging plaatsvindt, en zij die te maken krijgen met btw-heffingen, waar bewijs mogelijk automatisch wordt uitgesloten.⁷⁸

Het Hof van Cassatie heeft in juni 2018 een prejudiciële vraag gesteld aan het HvJ-EU om duidelijkheid te krijgen over de verenigbaarheid van de Antigoon-doctrine met het EU-recht. Sindsdien is er echter geen nieuwe uitspraak gepubliceerd die deze

⁷⁸ LEWANDOWSKI A., "Het Hof van Cassatie lijkt eigen antigoonleer in vraag te stellen en legt bal in het kamp van het Hof van Justitie", *GEVACO Advocaten 4 oktober 2018*, <https://advocatenbureau-gevaco.be/het-hof-van-cassatie-likt-eigen-antigoonleer-in-vraag-te-stellen-en-legt-bal-in-het-kamp-van-het-hof-van-justitie/>.

kwestie verder verduidelijkt. Er zijn wel politieke initiatieven geweest om een expliciete wettelijke basis te creëren voor het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs in fiscale zaken en de Antigoon-doctrine formeel te verankeren in het fiscaal recht.

Samenvattend blijft de Antigoon-doctrine voorlopig van toepassing in het Belgische fiscaal recht, met uitzondering van btw-zaken waar het HvJ-EU een strikter bewijsuitsluitingsregime hanteert. De juridische onzekerheid blijft bestaan.

6 EUROPEES VERDRAG VOOR DE RECHTEN VAN DE MENS

Na de Tweede Wereldoorlog ontstond het besef dat er nood was aan een internationaal juridisch kader ter bescherming van de fundamentele rechten en vrijheden. Verschillende landen besloten om samen het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens op te richten (hierna: EVRM). België ondertekende het op 4 november 1950 in Rome. Later wordt dan ook het Europees Hof voor de Rechten van de Mens opgericht (hierna: EHRM). Het EHRM is bevoegd met het toezicht houden op de naleving van deze rechtsregels door de aangesloten staten. Het Hof is gevestigd in Straatsburg en doet uitspraak over klachten van individuen of staten die stellen dat een verdragsstaat één of meerdere bepalingen van het verdrag heeft geschonden.

Het bewijsrecht blijft een nationale bevoegdheid en wordt niet geregeld in het EVRM. Echter maken de bepalingen wel deel uit van de Belgische interne rechtsorde en hebben ze een bindende kracht. Bovendien raken de bepalingen de openbare orde, wat ertoe leidt dat de rechter zelf ambtshalve een middel dient op te werpen wanneer een verdragsbepaling wordt geschonden. De Commissie voor de Rechten van de Mens en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens oefenen een marginale toetsing uit op de wijze waarop de bewijsvoering voor de nationale rechtscolleges gebeurt.

Artikel 6 van het EVRM speelt een grote rol bij het al dan niet uitsluiten van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal en het toepassen van de antigoon-doctrine. Dit artikel waarborgt het recht op een eerlijk proces. Ieder individu heeft op zowel burgerlijk als op strafrechtelijk vlak het recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak. Dit binnen een redelijke termijn en door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie. Dit recht werd dan ook opgenomen als één van de beperkingen wat het toelaten van onrechtmatig verkregen bewijs betreft. Het EVRM, en in het bijzonder artikel 6, vormt dus een fundamenteel toetsingskader voor de beoordeling van procedurele fouten en de eventuele nietigheid of uitsluiting van onrechtmatig verkregen bewijs.

Vele rechtspractici zijn dan ook van mening dat de toepassing van de Antigoon-doctrine, waarbij onregelmatigheden onder bepaalde voorwaarden toch worden toegelaten, onverenigbaar is met artikel 6 EVRM. Volgens deze visie vormt het toelaten van dergelijk onrechtmatig verkregen bewijs een schending van het recht op een eerlijk proces, en dus een inbreuk op een fundamenteel mensenrecht.

Heel wat onrechtmatigheden vinden dan ook hun oorsprong in het Verdrag. Zo waarborgt artikel 8 het recht op eerbiediging van privé, familie- en gezinsleven dat voornamelijk privacybescherming als doel heeft. De Belgische wetgever heeft diverse regelingen uitgewerkt, zodat er geen schending zou bestaan van deze rechten bij het uitoefenen van dwangmaatregelen.

7 PUNT VAN DISCUSSIE

We hebben het Wetboek van Strafvordering met rechtsregels die door onderzoekers gevolgd moeten worden. De Antigoonleer gaat eigenlijk tegen die regels in. Volgens deze doctrine hoeft onrechtmatig verkregen bewijs niet altijd uitgesloten te worden. Er moet gekeken worden naar de ernst van de procedurefout, de impact van de fout op het recht op een eerlijk proces en de mate waarin de fout afbreuk doet aan de betrouwbaarheid van het bewijs. In de literatuur en rechtsleer zien we dat er voorstanders zijn van een strengere uitsluiting. Zij vrezen dat een te soepele toepassing van de Antigoon-leer kan leiden tot schending van fundamentele rechten. Het probleem hier is dat het om iets zeer subjectiefs gaat. De rechter moet zelf gaan oordelen of het onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal al dan niet toegelaten moet worden. Advocaten spreken namelijk van een grote witwasmachine, want Antigoon zorgt ervoor dat onrechtmatig verkregen bewijs toch gebruikt mag worden. De rechter kan tegen de regels van het Wetboek van Strafvordering ingaan en bewijsstukken die op een foute manier werden verkregen, kunnen toch gebruikt worden. Het lijkt alsof schending van fundamentele rechten op die manier getolereerd wordt. De uitsluitingsregel van onrechtmatig verkregen bewijs in België is gebaseerd op jurisprudentie en wordt pragmatisch toegepast. Dit zorgt voor flexibiliteit, maar ook voor rechtsonzekerheid en controverses. Er is nood aan een duidelijkere wettelijke basis en een meer uniforme toepassing om zowel het recht op een eerlijk proces als de effectiviteit van het strafrecht te waarborgen.

7.1 Rechtsstaatgedachte

Het werk van S. Berneman biedt een genuanceerde en nog steeds relevante kijk op de problematiek van onrechtmatig verkregen bewijs en de mogelijke sanctionering daarvan. S. Berneman, **Sanctionering van onregelmatig bekomen bewijsmateriaal** (Verslagboek VVSR 2003), beschikbaar via KU Leuven <<https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/vvsr/berneman-sanctioneringbewijsmateriaal-2003.pdf>> geraadpleegd op 27 mei 2025. Hoewel het verslag reeds dateert van 2003, blijft zijn kijk op de spanningen tussen waarheidsvinding en het waarborgen van de rechtsregels, zeer actueel. In zijn werk verwijst hij expliciet naar inzichten van verschillende academici.⁷⁹

België is een rechtsstaat wat dus wil zeggen dat er sprake is van een scheiding der machten. De rechterlijke-, de uitvoerende- en de wetgevende macht zijn drie onafhankelijke machten die controle uitoefenen op elkaar. Deze structuur heeft voornamelijk als doel om machtsmisbruik tegen te gaan. De rechterlijke macht is dus bevoegd met de beoordeling van geschillen en het handhaven van de wet, maar stelt de wetten niet zelf op. Het principe van bewijsuitsluiting steunt op de rechtsstaatgedachte dat de rechterlijke macht zichzelf aan de regels moet houden. Binnen de rechtstaat zijn er nog drie belangrijke principes: het legaliteitsbeginsel, rechtsgelijkheid en het rechtszekerheidsbeginsel. Het legaliteitsbeginsel houdt in dat

⁷⁹ BERNEMAN S., *Sanctionering van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal*, Verslagboek VVSR, 2003, <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/vvsr/berneman-sanctioneringbewijsmateriaal-2003.pdf>.

alle gedragingen die de overheid doet, gebaseerd moeten zijn op de wet. Ook wel Nullum crimen sine lege, wat wil zeggen dat niemand gestraft kan worden dan bij wet. Enkel de wet die van toepassing was op het moment van handelen, zal gelden. Het principe rechtsgelijkheid zorgt ervoor dat iedereen gelijk is voor de wet. Iedereen heeft dezelfde rechten en plichten en moet gelijk behandeld worden. Tot slot is er nog het rechtszekerheidsbeginsel. De burgers moeten hun rechten en plichten kennen en dus weten aan welke regels ze zich moeten houden. Zij moeten mogelijke rechtsgevolgen van hun handelingen kunnen inschatten, maar daarvoor zijn er duidelijke en heldere wetten nodig. Daarnaast moet iedereen ook kunnen vertrouwen op een correcte toepassing van deze wetten.⁸⁰

Het uitsluiten van op onrechtmatige wijze verkregen bewijs brengt een duidelijk spanningsveld met zich mee. Enerzijds moet de rechtszekerheid gegarandeerd worden: het is niet correct dat de overheid van burgers naleving van de wet verwacht terwijl ze zelf diezelfde regels niet respecteert. Anderzijds verwacht de samenleving dat justitie optreedt tegen strafbare feiten en dat daders gestraft worden. Als een verdachte niet vervolgd kan worden omdat belangrijk bewijs onrechtmatig werd verkregen, kan dat het vertrouwen in het gerechtelijk systeem aantasten. Tegelijk zou het systematisch toelaten van onrechtmatig bewijs aanleiding geven tot ongewenste praktijken en misbruik. Dat maakt dit spanningsveld tussen bescherming van fundamentele rechten en doeltreffende rechtshandhaving bijzonder complex.

7.2 Opinie van de Orde van de Vlaamse Balies

Ook de Orde van de Vlaamse Balies (hierna: "OVB") heeft haar mening over de Antigoon-leer uitgedrukt.⁸¹ Volgens de Orde is het niet proportioneel om misdrijfplegers onbestraft te laten, vanwege een onrechtmatige bewijsvoering. Echter vindt de OVB de huidige toepassing van de Antigoon-leer te ver gaan. Een rechtsstaat die zijn eigen regels mag overtreden, is problematisch. Om hier dieper op in te kunnen gaan, heeft de Orde de drie beperkingen uit artikel 32 V.T.Sv.⁸² verder ontleed.

De eerste beperking, namelijk het uitsluiten van bewijs wanneer een vormvereiste op straffe van nietigheid is voorgeschreven, heeft volgens de OVB weinig om het lijf. In de praktijk zijn er immers zeer weinig vormvereisten in het strafproces die uitdrukkelijk op straffe van nietigheid zijn voorgeschreven. Deze beperking zou weinig praktische relevantie hebben.

Ook het tweede criterium – namelijk dat het bewijs moet worden uitgesloten wanneer de onregelmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs heeft aangetast – voegt

⁸⁰ "Rechtstaat", *Belgische Grondwet*, <https://www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat>.

⁸¹ ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Onrechtmatig bewijs in strafzaken: nood aan een hervorming van de Antigoonleer*, 2021, <https://www.ordevanvlaamsebalies.be/nl/fetch-asset?path=ovb/Documenten/Standpunten/Strafrecht/Advies-Antigoonleer.pdf>.

⁸² Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, BS 25 april 1878.

volgens de OVB weinig toe. Het is namelijk zo dat het schenden van procedurele regels, vaak geen invloed heeft op de betrouwbaarheid van het bewijs. Dat maakt dergelijke inbreuken nog niet aanvaardbaar.

Het derde criterium is in de praktijk het meest doorslaggevend. Namelijk het garanderen van het recht op een eerlijk proces. Ook dit criterium acht de Orde ontoereikend, aangezien het recht op een eerlijk proces niet volledig kan worden gelijkgesteld met de vraag of een ernstige inbreuk op fundamentele rechten tijdens het onderzoek toelaatbaar is, louter omdat het om een zwaar misdrijf gaat.

Samengevat is de OVB van mening dat het schenden van procedureregels nooit zonder gevolg mag blijven. Dit zou namelijk enkel maar meer procedurefouten en onregelmatigheden in de hand werken en het belang van strikte controle op wanpraktijken zojuist meer ondermijnen.

BESLUIT

We kunnen concluderen dat het om een zeer complexe materie gaat, die doorheen de jaren enorm is geëvolueerd. De Antigoon-leer heeft het Belgisch bewijsrecht grondig hervormd. Wat eerst absoluut niet mocht, daar is nu ruimte voor gecreëerd. De feitenrechter heeft doorheen de jaren, dankzij de rechtsspraak, steeds meer vrijheid gekregen in zijn oordeel naar het al dan niet toelaten van onrechtmatig verkregen bewijs. Hoewel dit zorgt voor meer flexibiliteit, blijft de toepassing van deze leer niet zonder problemen. Het niet toelaten van onweerlegbaar bewijs voelt aan als machteloos, maar het toelaten van onrechtmatig verkregen bewijs zorgt voor een miskennis van verschillende fundamentele rechten. Een gebrek aan rechtszekerheid is er aan beide kanten.

Binnen dit onderwerp zijn er heel wat belangrijke vragen die gesteld kunnen worden. Hoe ernstig moet een procedurefout zijn om bewijs uit te sluiten? Wordt de balans tussen waarheidsvinding en procedurele rechten steeds correct gemaakt? Is de toepassing van de Antigoon-leer steeds verenigbaar met het recht op een eerlijk proces zoals gewaarborgd door het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens? En hoe kan men garanderen dat de rechter in elke zaak op coherente en rechtvaardige wijze oordeelt over de toelaatbaarheid van onrechtmatig bewijs?

Deze vragen illustreren dat het debat rond bewijsuitsluiting nog niet ten einde is. Een evenwichtige toepassing van de Antigoon-toets blijft een uitdaging binnen een rechtstaat die zowel efficiëntie als fundamentele rechten hoog in het vaandel draagt.

Naar mijn persoonlijke mening, en als burger zijnde, staat de bestraffing van een misdadiger centraal. Een correcte bestraffing voelt voor mij belangrijker aan, dan het als overheid strikt naleven van rechtsregels om zo geen inbreuken te maken op fundamentele rechten. Zeker wanneer het gaat om zware misdrijven lijkt het soms moeilijk te aanvaarden dat cruciaal bewijs uitgesloten wordt omwille van procedurefouten.

Echter ben ik mij ervan bewust dat de naleving van rechtsregels noodzakelijk is om de rechtszekerheid binnen een samenleving te kunnen waarborgen. Hiervoor moeten er ook duidelijke grenzen getrokken worden en kunnen procedurefouten niet zonder sanctie blijven. Doorheen de jaren werden er al verschillende wetsvoorstellen ingediend om een nieuw Wetboek van Strafvordering door te voeren. Ik denk dat het inderdaad belangrijk is om de regels omtrent de bewijsuitsluiting en de toepassing van de Antigoon-toets, wettelijk te verankeren. Een wettelijke basis kan zorgen voor meer rechtszekerheid en een wat meer objectieve afweging.

Het nieuwe Strafwetboek, dat in werking zal treden op 8 april 2026, kan volgens mij ook een oplossing bieden en voor een heldere afbakening zorgen. De vernieuwde structuur met de opdeling in acht niveaus zorgt voor een meer objectieve inschatting van de ernst van een misdrijf. Deze hiërarchische benadering laat toe om duidelijker te onderscheiden welke feiten als bijzonder zwaarwichtig worden beschouwd. Dit kan op zijn beurt een nuttig aanknopingspunt vormen bij de beoordeling van de toelaatbaarheid van onrechtmatig verkregen bewijs. In dossiers met feiten van hogere ernst zou bijvoorbeeld overwogen kunnen worden om in uitzonderlijke

gevallen dergelijk bewijs toch toe te laten. Ook hier blijft het nog steeds belangrijk om dit zorgvuldig in de wet te omschrijven, zodat de rechtszekerheid gewaarborgd blijft.

In civiele zaken daarentegen, waar de bewijsvoering doorgaans strikter gereguleerd is en er geen strafdreiging op het spel staat, lijkt het belang van rechtszekerheid groter. Daar speelt het correct volgen van regels en procedures een grotere rol in het vertrouwen in het rechtssysteem.

Graag wil ik benadrukken dat ik geen volledig zicht heb op alle juridische en maatschappelijke implicaties van deze afwegingen. Mijn beoordeling blijft dus onvolledig en mogelijk gekleurd door persoonlijke waarden en beperkte juridische kennis. Juist daarom blijft het belangrijk dat het debat over bewijsuitsluiting gevoerd wordt vanuit een breed juridisch, ethisch en maatschappelijk perspectief.

LITERATUURLIJST

Verdrag van 4 november 1950 tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, *BS* 19 augustus 1955.

Handvest van 12 december 2007 van de grondrechten van de Europese Unie, *Publicatieblad van de Europese gemeenschappen. Mededelingen en bekendmakingen* 14 december 2007.

Gecoördineerde Grondwet 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.

Wetboek van strafvordering 17 november 1808, *BS* 29 november 1808.

Strafwetboek 8 juni 1867, *BS* 9 juni 1867.

Gerechtigd Wetboek 10 oktober 1967, *BS* 31 oktober 1967.

Wet 16 maart 1968 betreffende de politie over het wegverkeer, *BS* 27 maart 1968.

Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, *BS* 25 april 1878.

Wet van 5 augustus 1992 op het politieambt, *BS* 22 december 1992.

Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, *BS* 2 april 1998.

Burgerlijk Wetboek 13 april 2019, *BS* 14 mei 2019.

Strafprozessordnung

HvC Brussel (2e k.) 14 oktober 2003, P.03.0762.N/4,
https://juportal.be/JUPORTAwork/ECLI:BE:CASS:2003:ARR.20031014.18_NL.pdf.

HvC Brussel (2e k.) 4 april 2023, P.22.1730.N/1,
https://cass.be/files/ARRET_P_2022_1730_N.pdf.

HvC Brussel (3e k.) 10 maart 2008, S.07.0073.N/1,
https://juportal.be/JUPORTAwork/ECLI:BE:CASS:2008:ARR.20080310.8_NL.pdf.

HvC Brussel (3e k.) 14 juni 2021, C.20.0418.N/1,
https://terralaboris.be/IMG/pdf/cass_2021_06_14_c200418n.pdf.

HvB Antwerpen 5 februari 2025, 2023/CO/1115.

BERKMOES H. en DELMULLE J., 'DE BIJZONDERE OPSPORINGSMETHODEN EN ENIGE ANDERE ONDERZOEKSMETHODEN (I)', *Vigiles / Tijdschrift voor politierecht* 2004/2, 40-63.

BERNEMAN S., *Sanctionering van onrechtmatig verkregen bewijsmateriaal Verslagboek VVSR*, 2003,

<https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/vvsr/berneman-sanctioneringbewijsmateriaal-2003.pdf>.

DE DECKER S., 'Onrechtmatig verkregen bewijs in strafzaken: privaat domein?', *PanOpticon* 2007/2, 8-18.

DENDONCKER D., *De bewijsuitsluiting in het strafrecht: Wat is de kracht en de zwakte van vijftien jaar Antigoon?*, Masterproef Universiteit Gent, 2019, https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/836/105/RUG01-002836105_2020_0001_AC.pdf.

MEESE J., 'The use of illegally obtained evidence in Belgium: a 'status questionis'', *DEESLR* 2013/10, 63-66.

MENSCHAERT A., 'Omgaan met onrechtmatig bewijs', *Jura Dalconis* 2005/1, 67-105.

ORDE VAN VLAAMSE BALIES, *Onrechtmatig bewijs in strafzaken: nood aan een hervorming van de Antigoonleer*, 2021, <https://www.ordevanvlaamsebalies.be/nl/fetch-asset?path=ovb/Documenten/Standpunten/Strafrecht/Advies-Antigoonleer.pdf>.

VANDROMME S., 'Rechtspraak', *Vigiles / Tijdschrift voor politierecht* 2006/3, <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/vigiles/2006-3-105-110.pdf>.

VANDROMME S. en DE ROY C., 'De 'dark side' van de bijzondere opsporingsmethoden: over de onmogelijke rechterlijke controle op het vertrouwelijk dossier', *TvMR* 2004/1.

'Rechtspraak Raad van Europa - bewijs verkregen als gevolg van bedreiging met foltering: is een 'giftige vrucht' wel altijd een verboden vrucht?', *NJCM-Bulletin* Vol. jrg. 34 2009/1, 22-41.

DE BUYZER G., "Cassatie bevestigt: ook onrechtmatig verkregen bewijs kan uw gelijk bewijzen", *Schoups 14 september 2021*, https://schoups.be/nl/news_items/cassatie-bevestigt-ook-onrechtmatig-verkregen-bewijs-kan-uw-gelijk-bewijzen.

LEWANDOWSKI A., "Het Hof van Cassatie lijkt eigen antigoonleer in vraag te stellen en legt bal in het kamp van het Hof van Justitie", *GEVACO Advocaten 4 oktober 2018*, <https://advocatenbureau-gevaco.be/het-hof-van-cassatie-likt-eigen-antigoonleer-in-vraag-te-stellen-en-legt-bal-in-het-kamp-van-het-hof-van-justitie/>.

MEESE J., "Zuivering der nietigheden (Wat is de zuivering der nietigheden?)", *Advocatenkantoor Joachim Meese*, <https://joachimmeese.be/criminis/woordenlijst/zuivering-der-nietigheden/>.

MEESE J., "Bijzondere opsporingsmethoden (Wat zijn de bijzondere opsporingsmethoden?)", *Advocatenkantoor Joachim Meese*, <https://joachimmeese.be/criminis/woordenlijst/bijzondere-opsporingsmethoden/>.

PHILIPPE I., "Hoe een seksfeest de rechtspraak rond bewijsmateriaal kan veranderen", *VRT NWS 7 april 2023*, 7 april 2023, <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/04/07/arrest-cassatie-gangbang/>.

SWENNEN J., "De paradox van de huiszoeking met toestemming", *GEVACO Advocaten 21 juni 2021*, <https://advocatenbureau-gevaco.be/de-paradox-van-de-huiszoeking-met-toestemming/>.

"Mag de politie bij verkeerscontrole zomaar uw voertuig doorzoeken?", *Mijn boete*, <https://mijnboete.be/nieuws/mag-politie-bij-verkeerscontrole-zomaar-uw-voertuig-doorzoeken/>.

"Rechtbank draait veroordeling Harvey Weinstein uit 2020 terug", *De Tijd 25 april 2024*, 25 april 2024, <https://www.tijd.be/politiek-economie/internationaal/vs/rechtbank-draait-veroordeling-harvey-weinstein-uit-2020-terug/10542483.html>.

"Welke bewijzen zijn vereist in het strafrecht? Ontdek meer!", *Pro Deo Advocaat 27 november 2024*, <https://pro-deo-advocaten.com/welke-bewijzen-zijn-vereist-in-het-strafrecht-ontdek-meer/>.

"Is aanvullend bewijs nodig in civiele zaken zonder getuigen?", *Pro Deo Advocaat 26 maart 2025*, <https://pro-deo-advocaten.com/is-aanvullend-bewijs-nodig-in-civiele-zaken-zonder-getuigen/>.

"Betere toegang tot elektronisch bewijsmateriaal in strafzaken", *Europese Raad - Raad van de Europese Unie 11 januari 2024*, <https://www.consilium.europa.eu/nl/policies/e-evidence/>.

"Bewijs", *Gratis woordenboek | Van Dale Uitgevers*, <https://www.vandale.nl/pages/gratis-woordenboek/bewijs>.

"De algemene rechtsbeginselen", *Universiteit Gent | Faculteit rechten en criminologie*, <https://kennismakingrecht.ugent.be/nl/themas/de-formele-rechtsbronnen-en-de-hierarchie-der-rechtsnormen/de-algemene-rechtsbeginselen>.

"De onderzoeksrechter", *Hoven & Rechtbanken*, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/personen-in-de-rechtbank/zittende-magistraten/de-onderzoeksrechter>.

"Een rechtstreekse dagvaarding voor een strafrechtbank", *Evocaat*, <https://www.evocaat.be/nl/themas/een-rechtstreekse-dagvaarding-voor-een-strafrechtbank>.

"Fruit of Poisonous Tree Doctrine | Los Angeles Criminal Lawyer", *Stephen G. Rodriguez & Partners*, <https://www.lacriminaldefenseattorney.com/legal-dictionary/f/fruit-of-poisonous-tree-doctrine/>.

"HORROR-SLACHTHUIS VANDRIE VRIJGESPROKEN VOOR DIERENMISHANDELING – ANIMAL RIGHTS gaat in beroep", *Animal Rights 25 september 2024*, <https://www.animalrights.nl/horror-slachthuis-vandrie-vrijgesproken-voor-dierenmishandeling>.

"Legaliteitsbeginsel en evenredigheidsbeginsel inzake delicten en straffen (artikel 49)", *Ministerie van Buitenlandse Zaken*, <https://ecer.minbuza.nl/ecer/eu-essentieel/handvest-grondrechten/rechtspleging-art.-47-t-m-50/legaliteitsbeginselen-evenredigheidsbeginsel-inzake-delicten-en-straffen-artikel-49.html>.

"Legaliteitsbeginsel of Wettigheidsbeginsel in het strafrecht", *Advocatenkantoor Elfri.be 8 juli 2024*, <https://www.elfri.be/artikel/legaliteitsbeginsel-of-wettigheidsbeginsel-in-het-strafrecht>.

"Praesumptio innocentiae", *Advocatenkantoor Elfri.be 28 juni 2022*, <https://www.elfri.be/artikel/praesumptio-innocentiae>.

"Rechtbank verklaart strafvordering tegen beklaagden in zaak lastens DEME onontvankelijk", *Hoven & Rechtbanken 4 september 2024*, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/rechtbank-eerste-aanleg-oost-vlaanderen/news/2829>.

"Rechtstaat", *Belgische Grondwet*, <https://www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat>.

"Vermoeden van onschuld", *Advocaat.be*, <https://www.advocaat.be/nl/woordenlijst/vermoeden-van-onschuld>.

"Wat is bewijslast?", *Advocaat.be*, <https://www.advocaat.be/nl/woordenlijst/bewijslast-2>.

"Wat is de bewijswaarde tot bewijs van het tegendeel van een proces-verbaal (PV)?", *Wanted Law 18 april 2021*, <https://www.wanted.law/nl/Most-Wanted/Wanted-Wiki/Wiki/Id/24568/Wat-is-de-bewijswaarde-tot-bewijs-van-het-tegendeel-van-een-proces-verbaal-PV>.

"Wat te doen als getuige", *Openbaar Ministerie*, <https://www.om-mp.be/nl/wat-te-doen/getuige>.

"Weigering of onmogelijkheid", *Federale overheidsdienst Justitie*, https://justitie.belgium.be/nl/wat_moet_u_doen_als/getuige/weigering_of_onmogelijkheid.

BIJLAGE

- ANTIGOON-ARREST:

14 oktober 2003

P.03.0762.N/1

Hof van Cassatie van België

Arrest

Nr. P.03.0762.N

D. Y.,

eiser, beklagde,

met als raadsman Mr. Raymond Schroeyers, advocaat bij de balie te Antwerpen.

I. Bestreden beslissing

Het cassatieberoep is gericht tegen het arrest, op 11 april 2003 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen, correctionele kamer.

II. Rechtspleging voor het Hof

Raadsheer Luc Van hoogenbemt heeft verslag uitgebracht.

Advocaat-generaal Marc De Swaef heeft geconcludeerd.

III. Cassatiemiddelen

Eiser stelt in een memorie een middel voor. Die memorie is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.

IV. Beslissing van het Hof

A. Onderzoek van het middel

1. Eerste onderdeel

Overwegende dat de omstandigheid dat een bewijselement op onrechtmatige wijze werd verkregen, in de regel slechts tot gevolg heeft dat de rechter, bij het vormen van zijn overtuiging, dat gegeven rechtstreeks noch onrechtstreeks in aanmerking mag nemen:

- hetzij wanneer de naleving van bepaalde vormvoorwaarden voorgeschreven wordt op straffe van nietigheid;
- hetzij wanneer de begane onrechtmatigheid de betrouwbaarheid van het bewijs heeft aangetast;
- hetzij wanneer het gebruik van het bewijs in strijd is met het recht op een eerlijk proces;

Overwegende dat artikel 29 van de Wet op het politieambt niet bepaalt welk gevolg er moet worden verleend aan het onrechtmatig doorzoeken van een voertuig;

Overwegende dat de appèlrechters vaststellen dat:

- “(eiser) op 29 september 2000 te 00 u 25 aan een veiligheidsfouille werd onderworpen waarbij in zijn jaszak autosleutels werden aangetroffen;
- vervolgens met deze sleutels het op straat geparkeerde voertuig van (eiser) werd geopend en grondig werd doorzocht waarbij een geladen pistool met weggevijld serienummer werd aangetroffen”;

Overwegende dat de appèlrechters onaantastbaar oordelen dat op grond van de gegevens van het strafdossier er “op 29 september 2000 geen redelijke gronden waren om aan te nemen dat het voertuig van (eiser) gebruikt werd om één van de redenen, opgesomd in artikel 29 van de Wet op het politieambt” zodat de uitgevoerde zoeking onrechtmatig was;

Overwegende dat de appèlrechters oordelen dat de sanctie van de bewijsuitsluiting “moet worden gereserveerd voor de gevallen waarin door onrechtmatige opsporing de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal is aange-

14 oktober 2003

P.03.0762.N/3

tast” en dat de enkele omstandigheid dat eisers wapen slechts kon worden aangetroffen als gevolg van een onrechtmatige zoeking in zijn voertuig, niet van aard is om de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal aan te tasten;

Dat zij bovendien oordelen “dat het optreden van de politie evenmin aan te merken is als een ernstige inbreuk op de beginselen van een behoorlijke procesorde, waardoor doelbewust of met grove veronachtzaming van de belangen van (eiser) aan diens recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak is tekortgedaan”;

Dat zij tot slot eiser schuldig verklaren uitsluitend op basis van een onrechtmatige zoeking en de bewijzen die naar aanleiding daarvan zijn verzameld;

Dat zij aldus hun beslissing naar recht verantwoorden;

Dat het onderdeel niet kan worden aangenomen;

2. Tweede onderdeel

Overwegende dat het onderdeel geheel is afgeleid uit het vergeefs aangevoerde eerste onderdeel;

Dat het onderdeel niet ontvankelijk is;

3. Derde onderdeel

Overwegende dat de appèlrechters niet enkel oordelen “dat de sanctie van de bewijsuitsluiting zou moeten gereserveerd worden voor de gevallen waarin door onregelmatige opsporing de betrouwbaarheid van het bewijsmateriaal is aangetast” maar ook wanneer het optreden van de politie aan te merken is als een ernstige inbreuk op de beginselen van een behoorlijke procesorde, waardoor doelbewust of met grove veronachtzaming van de belangen van eiser aan diens recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak is tekortgedaan;

Dat het onderdeel dat op een onjuiste lezing van het bestreden arrest berust, feitelijke grondslag mist;

14 oktober 2003

P.03.0762.N/4

B. Ambtshalve onderzoek van de beslissing op de strafvordering

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is geweest;

OM DIE REDENEN,**HET HOF,**

Verwerpt het cassatieberoep;

Veroordeelt eiser in de kosten.

Gezegde kosten begroot op de som van tweeënzeventig euro negenenzeventig cent verschuldigd.

Aldus geoordeeld door het Hof van Cassatie, tweede kamer, te Brussel, door Edward Forrier, afdelingsvoorzitter, en de raadsheren Ghislain Dhaeyer, Jean-Pierre Frère, Paul Maffei, Luc Van hoogenbemt, en uitgesproken in openbare terechtzitting van veertien oktober tweeduizend en drie, door afdelingsvoorzitter Edward Forrier, in aanwezigheid van advocaat-generaal Marc De Swaef, met bijstand van griffier Frank Adriaensen.